

IZVJEŠTAJ O PREVODILAŠTU 2015 – 2020.

*Podaci, analize podataka i
preporuke za Crnu Goru*

OVAJ PROJEKAT FINANSIRAN JE UZ
PODRŠKU EVROPSKE KOMISIJE.
OVA PUBLIKACIJA ODRAŽAVA
ISKLUČIVO STAVOVE AUTORA
I KOMISIJA SE NE MOŽE SMATRATI
ODGOVORNOM ZA BILO KAKVU UPOTREBU
INFORMACIJA SADRŽANIH U NJOJ.

THIS PROJECT HAS BEEN FUNDED WITH SUPPORT
FROM THE EUROPEAN COMMISSION. THIS
PUBLICATION REFLECTS THE VIEWS ONLY OF
THE AUTHORS, AND THE COMMISSION CANNOT
BE HELD RESPONSIBLE FOR ANY USE WHICH
MAY BE MADE OF THE INFORMATION CONTAINED
THEREIN.

Vladimir Vojinović, Dragana Marković, Sanja Vojinović,
Barbara Simović i Miloš Milačić

IZVJEŠTAJ O PREVODILAŠTU

2015 –2020.

*podaci, analize podataka i
preporuke za Crnu Goru i BiH*

Podgorica,

Jun 2021.

CRNOGORSKA KNJIŽEVNOST

I

UKRATKO O ISTORIJATU CRNOGORSKE KNJIŽEVNOSTI¹

(počeci, stručni i naučni tretman, institucije)

Književnost, umjetnička pisana riječ, autohtoni je odgovor pojedinaca na poticaje sredine. Njeni korijeni su u dalekim oblicima i formama usmene književnosti, a nauka je nedvosmisleno pokazala kako sintetički procesi u usmenoj kulturi prate procese formiranja nacija. Misлити da se književnost ne smije sagledavati kao posljedica velikih društvenih kretanja možda je lijepo i popularno, ali je u isto vrijeme takva misao naivna. Zašto bi se onda, da nije drugačije, velike kulture otimalе o nasljeđa manjih kultura, ili zašto bi magnetizam velikih nacionalnih književnosti privlačio i usisavao književnosti manjih nacija?

Odgovor na ovo retorsko pitanje na najbolji način dala je crnogorska književnost i njen viševjekovni status u domaćim institucijama prosvjete, nauke i kulture. Kad se studiozno sagleda period od osnivanja prvih srednjih škola u Boki u 14. vijeku do osnivanja Fakulteta za crnogorski

1 Tekst je oslonjen na podatke iz naučne rasprave „Vjekovi podstanarstva crnogorske književnosti“ autora Vladimira Vojinovića, objavljene u monografiji *Montenegrinske teme*, kao i u časopisu za književnost i kulturu *Plima*.

jezik i književnost na Cetinju 2014. godine, onda postaje jasno zašto je Nauka o crnogorskoj književnosti jedna od najmlađih naučnih disciplina s nacionalnim predznakom u Evropi. Postaće jasno, naime, kako se i zašto se crnogorska književnost, uprkos tome što se njena književnost u kontinuitetu razvijala od paganskih vremena do danas, što su se u njenim okvirima vjekovima brusile usmene forme i što je iznjedrila izvjestan broj autorskih knjiga visokog estetskog dometa, od kojih se ne bi zastiđele ni književnosti većih evropskih država, sve do sredine šezdesetih godina XX vijeka sramežljivo, vaninstitucionalno i nesistematično izučavala u svojoj zemlji, a i poslije toga najčešće nedovoljno i neznački baš u matičnim institucijama.

Crnogorci tek u eri Socijalističke Federativne Republike Crne Gore dobijaju priliku da sistemski odgovore na zahtjev izučavanja vlastite kulture. Andreacijeva povelja, Mirosavljevo jevanđelje, Ljetopis popa Dukljanina, Ilovička Krmčija, Romanovo jevanđelje, Morački Nomokanon, Divoševo jevanđelje, Prolog, Gorički zbornik, Cetinjski psaltir, Vlastareva sintagma i druge; ili postignuća državne štamparije Ivana Crnojevića, u kojoj je umnoženo na stotine inkunabula, napokon dobijaju šansu da uđu u fokus domaće naučne javnosti, zahvaljujući činjenici da se formira Naučno društvo Crne Gore a potom i Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, kao i više fakulteta te i sam Univerzitet Crne Gore. Ono što nije pošlo za rukom dinastiji Petrović Njegoš

(Vasiliju Petroviću Njegošu nije pošlo za rukom da osnuje Veliku školu, neku vrstu Filozofskoga fakulteta, a ni kralju Nikoli I Petroviću Njegošu, nije uspjelo da ostvari planove o pokretanju malog jugoslovenskog univerziteta u Baru), uspjelo je komunističkim vlastima.

Crnogorska književnost na Univerzitetu Crne Gore

Osnivanju prvog crnogorskog univerziteta prijedilo je osnivanje niza stručno-naučnih institucija, viših škola, samostalnih naučnih instituta i, na koncu, nekoliko fakulteta. Na Cetinju su najprije osnovane Viša pedagoška škola (1947, koja je kasnije preseljena u Nikšić i iz koje se razvio najprije Nastavnički, a potom Filozofski fakultet) i Istorijski institut (1948), u Kotoru Viša pomorska škola (1959), a nakon toga i prvi fakultet – Ekonomski fakultet u Titogradu (1962). Za Ekonomskim, takođe u Titogradu osnovani su Tehnički fakultet (1962) i Pravni fakultet (1972). Predstavnici tih visokoškolskih institucija i instituta činu osnivanja Univerziteta pristupili su 29. aprila 1974. godine.

Kratak presek razvoja crnogorskoga školstva i visoko-školskog sistema ukazuje na ključni problem nauke o crnogorskoj književnosti, na kašnjenje za razvijenim sredinama i kulturnim centrima Evrope i svijeta. Ta činjenica, kao i podatak koji govori o sticanju diploma van Crne Gore, idu u prilog tezama koje su usporavale osnivanje i razvitak

krovnih institucija nauke i kulture, pa samim tim i pojedinih naučnih disciplina. Zbog toga najčešće ni samo osnivanje institucija, uprkos pomenutom kašnjenju, nije istovremeno značilo i nužan kvalitativni pomak, budući da su u ranim godinama mnoge od tih institucija bile prinuđene da nastavu organizuju uz pomoć „uvezene pameti”, koja će umnogome uticati na to da se nacionalna književnost sve do posljednje decenije XX vijeka u prosvjetnim krugovima administrativno ne označi kao zasebna i autohtona, već kao podružnica neke od susjednih nacionalnih književnosti. O tome svjedoči i podatak da crnogorski školski sistem, uprkos preporukama Nastavnog plana da se zastupe specifičnosti crnogorskog kulturno-umjetničkog razvoja,² sve do 1983. godine u nastavi osmogodišnjih škola nije adekvatno „pretresao“ nacionalnu književnost.

Upravo stoga nas je ovđe posebno zanimao kontinuitet, intenzitet i obim razvoja visokoškolskih institucija u kojima se odvijala nastava iz oblasti književnosti, kao i nastanak i razvoj nastavnih programa i planova u kojima je fokusirana ta značajna identitetska crta.

2 *Da bi ojačale svoju poziciju u odnosu na sve slabiju federaciju, republičke birokratije sve snažnije insistiraju na svom posebnom obrazovnom sistemu, pravdajući to specifičnostima kulturno-umjetničkog stvaralaštva. Zato su i komisije za sastavljanje tog programa naročito za društveno-jezičku grupu predmeta, starale se da se zastupe specifičnosti crnogorskog kulturno-umjetničkog razvoja. Međutim, valja konstatovati, da se osobito komisija za srpskohrvatski jezik, prvenstveno rukovodila estetskim i pedagoškim principima pri izboru školske lektire, tako da je od 99 djela (štiva) predviđenih za lektiru u osnovnoj školi samo 12 od autora iz Crne Gore (računajući i narodne pjesme). Ni u poznavanju društva nije se pretjeralo sa 'lokalnim patriotizmom'. Ni autori programa istorije, iako se to od njih najviše tražilo, nijesu pretjerali u favorizovanju istorije Crne Gore. (Miloš Starovlah, Istorija školstva u Crnoj Gori, CID, Podgorica, 2007, 289)*

Zbog činjenice da se prvi put u visokoškolskoj ustanovi pojavila u nazivu predmeta, crnogorska književnost između ostalog ima zahvaliti velikoj društvenoj javnoj debati o nastavnom planu tog predmeta, koja je bila pokrenuta u ondašnjim crnogorskim glasilima, na čijim se stranicama godinama i odvijala. Jedan od učesnika te debate, kasnije i predavač crnogorske književnosti na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, istoimenog nastavnog predmeta, na stranicama Pobjede i Nikšićkih novina uporno je ukazivao na potrebe osnivanja tog nastavnog predmeta na jednoj od crnogorskih katedri. Budući program valja graditi tako, pisao je Nikčević, da u njemu dođe do izražaja opšti, internacionalni i nacionalni karakter literarnih pojava u mjeri i obimu koji dozvoljava predviđeni fond časova. U tome programu crnogorska književnost treba da zauzme prioritetno mjesto. Ako budući nastavnici u Pedagoškoj akademiji, kao jedinoj prosvjetnoj ustanovi te vrste u SR Crnoj Gori, ne formiraju svijest o vlastitoj nacionalnoj literaturi, onda je jasno da oni neće biti u stanju ni da razumiju internacionalni karakter književnih pojava. Uostalom, ne možemo očekivati da neko drugi u većoj mjeri od nas proučava našu književnost.³ U istom tekstu Nikčević je zauzeo poziciju historičara književnosti i naglasio da crnogorsku književnost u nastavnom planu treba izložiti od najstarijih vremena i početaka pismenosti, pa sve do savremenog doba, kako bi se sagledale njene

3 Dr. Vojslav Nikčević, *Crnogorska književnost u nastavnom planu*, Nikšićke novine (Nikšić), 4. 3. 1977, 11.

reprezentativne literarne pojave u istorijskom kontinuitetu, i to u sklopu onih društveno-političkih i kulturnih faktora, koji su doveli do stvaranja crnogorskog nacionalnog individualiteta.⁴ Pet godina godina kasnije, kada je ključni posao strukturiranja nastavnog programa i planova na Pedagoškoj akademiji bio obavljen, Nikčević je, učestvujući u Pobjedinoj debati, konstatovao da je crnogorska književnost fondom časova adekvatno zastupljena u nastavnom programu.⁵

Tom činu prijedbilo je usavajanje nekoliko značajnih dokumenata, o čemu je Delibašić opsežno pisao u svojoj studiji. On je iznio da je osnivač, Republička samoupravna interesna zajednica usmjerenog obrazovanja, na prijedlog Skupštine Univerziteta, usvojila pomenuti Elaborat o transformaciji Odsjeka, Elaborat o društvenoj opravdanosti osnivanja Odsjeka za srpskohrvatski jezik i književnost, Odluku o osnivanju Odsjeka i obrazovala

4 *Naime, budući program valja da obezbijedi da se marksistički utvrde putevi i konture razvoja crnogorske književnosti, njezina fizionomija, na bazi uvažavanja principa istoričnosti i estetičkih načela, što će reći onih pojava koje je književno-istorijski i umjetnički najbolje predstavljaju.* (Dr Vojislav Nikčević, *Crnogorska književnost u nastavnom planu*, 11)

5 *Sasvim je prirodno što je dobila nešto veći broj časova od drugih južnoslovenskih književnosti. Dužnost nam je i obaveza da mi najviše izučavamo i poznajemo svoju literaturu. Ako to ne činimo, ne možemo očekivati od drugih da to rade. Ustaljena je praksa na jugoslovenskim fakultetima da nacionalne književnosti u svojim sredinama imaju karakter matičnih literatura, da su obimom, fondom časova i kadrovski jače zastupljene, teorijski i metodološki više produbljene od ostalih. A to ima i praktičnu korist: kao takve one su u stanju da drugim fakultetima pruže stručnu pomoć u izradi njihovih nastavnih planova i programa, u izvođenju nastave, izradi i odbrani magistarskih i doktorskih disertacija i u dr. vidovima rada.* (Vojislav Nikčević, *Dopune programa crnogorske književnosti*, Pobjeda [Titograd], 3.6.1982, 11)

Matičnu komisiju⁶.

Na Odsjeku se permantno radilo na inoviranju nastavnih planova i programa s osnovnim ciljem da se stvore što povoljniji uslovi studentima da se u toku studija informišu o svemu što je od značaja iz jezičkih disciplina i književnosti naroda Jugoslavije za sticanje pravih znanja i razvijanje sposobnosti, što je i osnovno za uspješan rad u struci. Posebna pažnja je poklonjena stvaranju nastavnog programa iz crnogorske književnosti, imajući u vidu činjenicu da se ta disciplina prvi put unosi u nastavni plan četvorogodišnjih studija. Radi rasvjetljavanja osnovnih pitanja iz ovog predmeta, organizovan je i naučni skup na temu: Periodizacija crnogorske književnosti.⁷

Delibašić je pribjegao komparativnoj analizi nastavnih planova iz 1987. i 1991. godine i uočio da su iz Nastavnog programa isključivani oni predmeti koji nijesu obezbjeđivali adekvatno obrazovanje iz odgovarajućih oblasti a uključivani novi koji su poboljšavali strukturu i kvalitet obrazovanja studenata.⁸ On dalje zaključuje da nastavnim

6 Matičasrku komisiju su, prema Zapisniku sa šednice Skupštine RSIZ usmjerenog obrazovanja od 31.03.1979. godine, ušli: dr Radule Sekulić, prorektor Univerziteta u Titogradu, Čedo Vuković, književnik, sekretar Odjeljenja umjetnosti CANU, dr Slobodan Vukićević, dekan Nastavničkog fakulteta, dr Živojin Stanojević, univerzitetski profesor iz Beograda, dr Ksenija Milošević, univerzitetski profesor iz Sarajeva, dr Miloš Bandić, univerzitetski profesor iz Beograda, dr Svetozar Petrović, univerzitetski profesor iz Novog Sada i Sava Stevović, savjetnik u stručnoj službi RSIZ usmjerenog obrazovanja.

7 Rade Delibašić, *Filozofski fakultet u Nikšiću (1977- 2002)*, 70.

8 *Postepeno je smanjivan broj predmeta opšteobrazovnog područja, a povećavan u užestručnom. To se radilo s razlogom da se poboljša kvalitet stručnog obrazovanja, a da se ipak ne oslabi opšteobrazovno područje. Časovi iz predmeta opšteobrazovnog karaktera koji su isključivani iz nastavnog plana, što je sasvim razumljivo, dodati su fondu*

planovima iz 1987. g. i 1991. g. izučavanje književnosti pojedinih naroda nije činjeno na adekvatan način, jer da su srpska, crnogorska i hrvatska književnost bile zastupljene sa istim ili skoro istim fondom časova, što je teško razumjeti s obzirom na razliku koja postoji u njima u odnosu na kvalitet i broj pisaca i književnih djela. Ovo pogotovo što se znalo da je, na primjer, hrvatska književnost već tada bila kulturna baština jedne strane zemlje, pa se zbog toga prema njoj trebalo odnositi kao prema kulturi drugih stranih zemalja, a ne kao prema kulturnoj baštini svoje zemlje. Studenti su tražili da se ova književnost isključi iz nastave ili da se prenese u Opštu književnost. Takav odnos trebalo je ispoljiti prema književnosti Slovenije i Makedonije, tim prije što su te književnosti izražene na slovenskom i makedonskom jeziku.⁹

Srpska književnost, cijenio je po fondu časova u Nastavnom programu Delibašić, nije bila zastupljena na adekvatan način u odnosu i na crnogorsku književnost s obzirom na broj književnika i književnih djela sa kojima ona raspolaže. Ipak, „poboljšanja“, su učinjena u narednim godinama, kada su iz programa isključene književnosti Slovenije i Makedonije, a smanjen broj časova iz Hrvatske književnosti. Naime, Hrvatska književnost se više ne predaje u trećoj godini (2+1) kako je bilo po planu iz 1991. g. i

iz predmeta užestručnog područja. Na taj način povećan je broj časova iz predmeta: savremeni srpskohrvatski jezik, teorije književnosti, književnost za djecu i omladinu, crnogorske književnosti, srpske književnosti itd. (Ibid, 74)

zadržani su samo časovi u četvrtoj godini 3+1. Više se ne izučavaju slovenački i makedonski jezik. I ovim planom skraćen je broj časova iz predmeta iz šireg opšteobrazovnog studija u korist predmeta iz užestručnog područja. Postignuta je određena usaglašenost sa studijama na drugim sličnim fakultetima u SRJ: Beograd, Novi Sad, Niš, Priština.¹⁰

Praksa „usaglašavanja“ nastavnog programa pomenutog odsjeka s programima sličnih odsjeka na srpskim univerzitetima rezultirao je time da su tek studijske 1997/1998. godine¹¹ na Filozofski fakultet primljeni prvi postdiplomci iz oblasti jezika i književnosti. Takva dinamika rada, međutim, nije bila i jedina zbog koje se otvoreno kritikovala „unitaristička koncepcija“ nastavnog programa. Govoreći o potrebi formiranja novog odsjeka, svoje viđenje uzroka takve situacije iznio je u Nezavisnom dnevniku Vijesti prof. dr Vojislav Nikčević,¹² naglasivši

10 *ibid*, 76.

11 Vrijedno pomena je i to da je crnogorski Univerzitet tek od studijske 1997/1998. godine, skoro dvije i po decenije od osnivanja, počeo proizvoditi vlastite kadrove s titulama magistra, iz oblasti jezika i književnosti. *U toku 1993. g. izvršene su sve potrebne pripreme za otvaranje studija, a u toku 1994. g. sprovedena je osnivačka procedura i Naučno-nastavno vijeće Fakulteta uz saglasnost Nastavno-naučnog vijeća Univerziteta donijelo je odluku o otvaranju postdiplomskih studija iz srpskog jezika i književnosti na Odsjeku za srpski jezik i književnost. Prvi postdiplomci upisani su šk. 1995/96. g. (Delibašić, 78)* Nastavu na postdiplomskim studijama izvodili su profesori sa Odsjeka za srpski jezik i književnost, a za predmete koje nijesu mogli predavati domaći, angažovani su profesori s beogradskog i novosadskog univerziteta. Desetak godina kasnije, početkom studijske 2005/2006. godine, posljednji put su po starom, četvorosemestralnom sistemu magistarskih studija, upisani postdiplomci koji su odvojeno pohađali predmete iz oblasti nauke o jeziku i nauke o književnosti.

12 Tom prilikom Nikčević je naglasio da je aktuelni nastavni program posljedica unitarističke političke koncepcije. *Sve te nacionalne književnosti nastale na unifikovanome štokavskom dijasetemu kao 'srpskom jeziku' za vrijeme do početka XVIII vijeka spojene su u dva predmeta: Srednjovjekovnu književnost i Književnost renesanse i baroka, a Slovenačka i Makedonska književnost ukinute su. Za vrijeme od XVIII stoljeća Crnogorska kn-*

da očekivano uspostavljanje Crne Gore kao međunarodno priznate samostalne, nezavisne i suverene države neminovno mora iznjedriti i promjenu naziva Odsjeka za srpski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, te da bi novi naziv mogao glasiti Odsjek za crnogorski jezik i književnost. Pored Crnogorske književnosti, u okviru Odsjeka za crnogorski jezik i književnost za početak mogao bi postojati i predmet Južnoslovenske književnosti. U taj predmet ušle bi najreprezentativnije literarne tvorevine srpske, hrvatske, bošnjačke/muslimanske, slovenačke, makedonske i bugarske književnosti. A kad se Filozofski fakultet još više razvije, te literature mogle bi se pripojiti Odsjeku za južnoslovenske jezike i književnosti. To će sve više zahtijevati životna upućenost južnoslovenskijeh naroda i nacija jednih na druge kao najbližijeh susjeda i saradnika.¹³

U studijskoj 2005/2006. godini odsjek je ponio naziv Studijski program za srpski jezik i južnoslovenske književnosti. Imena crnogorskih pisaca i knjiga, koja su bila obuhvaćena Nastavnim planom ukinutog predmeta Crnogorska književnost, našla su se, rasuta, u aktima novih predmeta, poput Prosvjetiteljstvo i romantizam, Realizam, Specijalni kurs iz književnosti – Petar II Petrović Njegoš,

jiževnost trebala je biti pripojena Srpskoj, ali to nije prošlo zbog otpora koji su postojali na Filozofskom fakultetu i izvan njega. Ni Hrvatska književnost od toga vremena nije ukinuta zahvaljujući uticaju zainteresovanog profesora koji je predaje. Tako se na tome Fakultetu mjesto ranih pet od početka prosvjetiteljstva kao predmet predaju tri nacionalne literature: Crnogorska književnost, Srpska književnost i Hrvatska književnost. Ostale književne discipline ostale su nepromijenjene, kao u SFR Jugoslaviji. (K.V., Ukupni štokavski dijasistem sada nazivaju srpskim jezikom, Vijesti [Podgorica], 25. april 2001, 10)

Specijalni kurs iz književnosti – Ljubiša i Matavulj, Književnost prve polovine XX vijeka, Književnost druge polovine XX vijeka, Specijalni kurs iz književnosti – Pečić i Kiš i dr. Ti nastavni predmeti, obuhvatali su i pisce drugih južnoslovenskih književnosti koji su pripadali pomenutim epohama ili stilskim formacijama. Na jesen 2005. godine crnogorski pisci i udruženja pisaca i naučnika zbog toga su uputili niz protesnih saopštenja medijima, u kojima su ispoljili revolt zbog ukidanja Nastavnog predmeta Crnogorska književnost na Filozofskom fakultetu. Bura u medijima potrajala je do zime, ali se pritisak nije značajnije odrazio na poslovanje Univerziteta i Filozofskog fakulteta.

Na proljeće 2006. godine, šest dana nakon referenduma o nezavisnosti, dekanica Filozofskog fakulteta u Nikšiću, prof. dr Bojka Đukanović, u intervjuu za „Art Vijesti“ najavila je osnivanje novog studijskog programa, katedre za crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti.¹⁴ I samo osnivanje katedre, čiji je rad u ljeto 2008. godine odobrio Senat Univerziteta, pratile su desetine saopštenja pojedinaca i institucija, polemika, reagovanja i demantija. Uprkos oštrim stavovima, otvorenim konfrontacijama stručnjaka i

14 *U svim reakcijama bilo je mnogo žustrosti, emocija, pa i neobaviještenosti. Svega toga ima i sada. A ponajviše nepotrebnog nestrpljenja. A u ovom trenutku, kada je Crna Gora postala suverena država, i kada smo se izjasnili da hoćemo da gradimo građansku državu koja će se rukovoditi svim principima Deklaracije o ljudskim pravima i slijediti najbolju demokratsku praksu, jasno je da univerzitetski programi moraju zadovoljiti i potrebe očuvanja i razvijanja nacionalnog identiteta svih naših sugrađana. Filozofski fakultet će, zato, sasvim je izvjesno, organizovati studije kako crnogorske, tako i srpske, i hrvatske, i bošnjačke i albanske književnosti. (Vladimir Vojinović, Prof. dr Bojka Đukanović: 'Novi naziv - Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti', Art Vijesti [Podgorica], 27. maj 2006, 6-7)*

laičke javnosti, ali i beskompromisnim polemikama kolega predavača, studijski program je počeo s radom u skladu s aktima koji su se od akata Studijskog programa za srpski jezik i južnoslovenske književnosti razlikovala samo u dva nastavna predmeta. Nijedan se, međutim, nije odnosio na književnost.

Iako se prema Statutu Univerziteta Crne Gore do 30 odsto informacija u nastavnom programu svake godine može mijenjati, bez posebno zahtjevne procedure akreditovanja, akademske osnovne studije na Univerzitetu Crne Gore i dalje se, u trećoj studijskoj godini od osnivanja, odvijaju nastavnog predmeta koji je nekada nosio naziv Crnogorska književnost.

Crnogorska književnost u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti

Nepunih pet godina poslije usvajanja Zakona o Društvu, ta ustanova transformisana je u Crnogorsku akademiju nauka i umjetnosti. Predsjedništvo SRCG 10. marta 1976. godine, donijelo je Ukaz o proglašenju Zakona o CANU, koji je potpisao tadašnji predsjednik Veljko Milatović. Formalna promjena očitovana je i na semantičkom planu naziva. Ime Republike, u kojoj su oba tijela osnovana, u novom nazivu izgubilo je genitivnu formu.

CANU je krenula sa radom, ali s novim kašnjenjem. Iščekujući izbor u redovne, vanredne ili dopisne članove,

pojedini naučnici i umjetnici su pozitivno odgovorili na pozive drugih nacionalnih akademija. Ipak, CANU je uspjela da realizuje brojne zadatke koje je sebi zadalo Društvo – organizovani su brojni skupovi i pokrenuta periodička djelatnost, u kojoj je poseban tretman imala nauka o književnosti. Do 2006. godine, dakle za tri pune decenije rada, CANU je uspjela da organizuje 12 naučnih skupova s temama iz oblasti nauke o književnosti, objavila je 26 Glasnika Odjeljenja umjetnosti, devet kritičkih izdanja djela iz korpusa crnogorske književnosti, te ukupno petnaestak književnih studija (posebnih izdanja) i zbornika posvećenih djelima crnogorskih pisaca.

U radu CANU, međutim, već početkom osamdesetih godina prošloga vijeka javljaju se strukturalni problemi, zbog kojih je nekoliko utemeljivača Društva i Akademije, 1981. godine obavijestilo rukovodstvo o ostavci. Događaj je, međutim, protokolarno tretiran u Godišnjaku¹⁵ CANU iz 1981, budući da je na 65. stranici te periodične publikacije tek zapisano da su 22. oktobra 1981. godine na sednici održanoj u CANU konstatovane ostavke Mihaila Lalića i Radovana Zogovića. Ipak, jedan od najistaknutijih članova CANU, književnik Dušan Kostić, komentarisao je krajem osamdesetih potez dva značajna crnogorska pisca i u formi svjedoka ponudio svoje viđenje te situacije. To je bio vrlo ružan incident, koji je došao od strane najviših organa Republike. Učinjena je direktna intervencija koja se

nametnula Akademiji: ubacivanje u akademike predstavnika Skupštine, SIZ-ova i drugih, što bi danas rekli, subjekata. Da, naime, učestvuju u radu, da budu u neku ruku komesari i da čak biraju akademike! A zna se kako se biraju akademici, kroz kakve stroge kriterijume i filtere. To je onda izazvalo otpor na Skupštini Akademije. Akademici su bili ogorčeni. Lalić i Zogović su tada dali ostavke na članstvo u Akademiji. Lalić je to mogao da učini bez drame, jer je bio član SANU, a Zogoviću nije usvojena ostavka.¹⁶

Problemi u radu namnožiće se pred početak devedesetih godina prošloga vijeka i eskalirati u prvim godinama posljedne decenije drugoga milenijuma. Zavidan krug crnogorskih intelektualaca otvoreno će, putem medija, istupati protiv programskih sadržaja CANU, te njena odnosa prema sopstvenim temeljima. CANU je, između ostalog, zamjerano da se oglašuje o dužnosti koje je sama sebi postavila prilikom osnivanja, ali i zbog “inferiornog odnosa” prema Srpskoj akademiji nauka i umjetnosti. Zamjerke su uglavno dolazile sa adresa udruženja pisaca koje su početkom devedesetih godina osnivali književnici crnogorske provincijencije, ali ne i zvaničnog Udruženja književnika Crne Gore.

Skup posvećen Petru II Petroviću Njegošu, koji je u organizaciji CANU i SANU 27. septembra 1993. godine svečano otvoren u Beogradu, a dan kasnije nastavljen na

Cetinju, prekinut je tokom izlaganja akademika Milisava Babovića, u Vladinom domu. Tadašnji predsjednik CANU akademik Dragutin Vukotić, bio je prinuđen da zaključi sednicu, jer su građani Cetinja, koji su kao publika prisustvovali skupu, lavinom verbalnih reakcija, odnosno optužujući učesnike skupa za skrnavljenje Njegoševa lika i djela i politikantsko i “udvoričko” ponašanje prema vlastima u Beogradu, a potom i pjevajući stihove današnje crnogorske himne, učinili nemogućim rad učesnika skupa u Vladinom domu. O svemu tome u publikacijama CANU nema podataka. Naprotiv, zvanična organizatorova ocjena toga skupa je sljedeća: U saradnji sa Odjeljenjem za jezik i književnost SANU, uspješno je organizovan i održan (27-30. septembra, u Beogradu i Podgorici) međunarodni naučni skup ‘Petar II Petrović Njegoš – ličnost, djelo i vrijeme’, na kome je učestvovalo 30-ak njegošologa iz zemlje i inostranstva.¹⁷ O samom događaju, međutim, svjedočili su malobrojni predstavnici medija, te amaterska kamera, kojom je načinjen video zapis a početkom trećega milenijuma istaknut na Internet portalima.¹⁸

O ulozi CANU u razvoju svih značajnih projekata za crnogorsku nauku, kulturu i književnost, svjedoče i rezultati rada na projektu Enciklopedija Crne Gore. Ideja za izradu “knjige znanja o Crnoj Gori” potekla je 1969. godine

17 *Izveštaj o radu Akademije u 1993. godini*, (urednik Mijat Šuković), Godišnjak CANU (Podgorica), XXI/1995, 21, 67.

18 <http://www.youtube.com/watch?v=TFHJv5mqFk>

od Inicijativnog odbora, koga su činili Branko Banjević, Mihailo Brajović, dr Dimo Vujović, Čedo Vuković, Risto Dragičević, Veselin Đuranović, Ratko Đurović, Jagoš Jovanović, dr Niko Martinović, dr Pavle Mijović, dr Slavko Mijušković, dr Branko Pavićević, Olga Perović, Sreten Perović, Petar Rakočević i Milorad Stojović, dok je predsjedništvo SRCG donijelo Ukaz o proglašenju Zakona o Leksikografskom zavodu Crne Gore sa više od jedne decenije zakašnjenja, 23. jula 1980. godine, koga su potpisali predsjednik Skupštine SRCG Radivoje Brajović i predsjednik Predsjedništva SRCG Veljko Milatović. Tim činom zadatak izrade Enciklopedije dobio je prvorazredni naučni značaj, ali je, takođe nešto više od jedne decenije kasnije, Lesikografski zavod ugašen (29. juna 1991. godine, Ukazom o proglašenju Zakona o prestanku rada Leksikografskog zavoda CG, koga su potpisali predsjednik Skupštine SRCG dr Risto Vukčević i predsjednik Predsjedništva SRCG mr Momir Bulatović). Zadatak je dodijeljen CANU.

Tek šest godina kasnije u CANU su razmatrane mogućnosti selekcije i sređivanja preseljenog materijala, dok je glavni i odgovorni urednik Enciklopedije, akademik Dragan Vukotić iznio i svojevrsnu kritiku rada kolega¹⁹ u

19 Ovom prilikom treba ponoviti navode iz dopisa Leksikografskog zavoda Crne Gore dostavljenog republičkoj Skupštini, juna 1991. godine, da je, pored ostalog, za deceniju rada Zavoda priređen trotomni Alfabetar Enciklopedije, sa oko 12.000 jedinica. Riječju, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti u svom radu na Enciklopediji Crne Gore ne počinje sa gole ledine. Ona mora utvrditi vrednost i upotrebljivost enciklopedijske zaostavštine Leksikografskog zavoda, koja je nesređena, nepopisana i mimo uobičajene procedure prenijeta u CANU. Dakle, treba nastaviti sa davno planiranim i započetim, a potom prekinutim radom na izradi, priređivanju i izdavanju Enciklopedije Crne Gore.

čijoj je nadležnosti Enciklopedija bila. No, uprkos snazi i kapacitetima CANU i iskazanoj volji da se taj posao okonča, Crna Gora ni skoro pola vijeka od pokretanja inicijative za izradu jedne takve knjige - nije dobila Enciklopediju.

Crnogorska književnost i udruženja pisaca

U sedamdesetim i osamdesetim godinama prošloga vijeka, skoro svi značajniji crnogorski književnici bili su grupisani oko Udruženja književnika Crne Gore, državne kulturne organizacije koja je bila članica krunskog Saveza udruženja književnika Jugoslavije. Osnivanje tog udruženja prijetnilo je drugim društvenim gibanjima na planu uspostavljanja ravnopravnosti naroda i narodnosti u SFRJ, odnosno najavilo je činove osnivanja univerziteta, fakulteta i akademija.

UKCG osnovano je u prvoj poslijeratnoj godini, a osnivači su uglavnom bili i sudionici međuratnog pokreta socijalne literature, koji je odigrao jednu od najzapaženijih uloga u crnogorskoj književnosti. Golemo stvaralačko ali organizaciono iskustvo koje je odlikovalo najstarije članove, privlačilo je i mlade snage, pa je UKCG raslo iz godine u godinu. Pokrenuto je i jedno od najznačajnijih književnih glasila, časopis za književnost i kulturu *Stvaranje*.²⁰

(Dragutin Vukotić, *U cilju efikasnog priređivanja Enciklopedije Crne Gore, uvodna riječ saopštena na trećoj zajedničkoj sjednici Savjeta i Redakcije ECG, u CANU, 31. januara 1997. godine*; u: *Priređivanje Enciklopedije Crne Gore, CANU, Podgorica, 1999, 34*)

20 Prvi broj časopisa objavljen je 1946. godine na Cetinju, a urednici prve sveske bili su Mihailo Lalić, Janko Đonović i Mirko Banjević. Od sljedeće godine, pa sve do prve sveske 1951. časopis je uređivao Janko Đonović. Njega je naslijedio Mirko Banjević, a od

Uslovljenost rada UKCG i društveno-političkih okolnosti u SRCG krajem osamdesetih godina prošloga vijeka u velikoj mjeri doprinio je polarizaciji članova te kulturne organizacije na prosrpski i procrnogorski orijentisane književnike. Takva podjela ne bi imala značaj koji joj se pripisao u devedesetim godinama prošloga vijeka da Udruženje nije započelo proces uticaja na političke tokove, odnosno da ono nije bilo na unaprijed pripremljenom i sistematizovanom udaru istih. Naime, s višestranačkim vihorom stigli su i novi kulturni vjetrovi, a ključna duhovna tačka spram koje se poetički i stvaralački ravnao dobar dio crnogorskih književnika bila je proslava šest vjekova od Kosovske bitke. U svijetlu tog događaja, u crnogorskim medijima članovi UKCG objavili su niz tekstova-saopštenja, kojima su “mjerili” težinu odluka sličnih udruženja u drugim republikama članicama. Jedan od najoštrijih tekstova objavljen je u Pobjedi, u januaru 1989. godine, kao odgovor na telegram predsjednika Društva književnika Kosova Ibrahima Rugove, u kome se crnogorski zahtjev za ukidanjem DKK tretira kao suludi i segregacijski, te onaj koji najmanje dolikuje piscima. Rugova je u tom telegramu naglasio da ga ipak jedan takav zahtjev ne iznenađuje, jer se uklapa u poznate zahteve nekih najreakcionarnijih kulturnih i političkih krugova Beograda protiv svega što je albansko. Tu spada, pisao je Rugova, i 27. srpskih, crnogorskih i muslimanskih pisaca, koji su čak privilegovani u Društvo književnika

trećeg broja iz 1953. godine Čedo Vuković. Urednik prve sveske iz 1973. godine bio je Sreten Asanović, koji se na toj poziciji zadržao do 1990. godine.

Kosova, sa jednim ciljem da stvore još jednu optužbu protiv svojih kolega, albanskih pisaca, pod nalepnicom i frazom ‘etničke čistote’ i ‘nacionalne podvojenosti’, i da udovolje svojim nalagačima iz Udruženja književnika Srbije kao što ste i vi učinili ovom prilikom. Ali to se neće ostvariti. Nadamo se da to neće dozvoliti ni ostala društva i udruženja. Želimo vam više razuma i spisateljske mudrosti u Novoj 1989. godini.²¹ Telegram je inicirao objavljivanje saopštenja UKCG u Pobjedi, u kome su, osim oštrih kritika upućenih albanskim kolegama na čelu s Rugovom, iznijete i konkretne preporuke za dalji razračun s intencijom stvaranja etničkih društava. Ako (..) miruje članstvo jednih, poručeno je iz UKCG kolegama s Kosova, nema ničeg prirodnijeg nego da bude stavljeno u stanje mirovanja i članstvo drugih, tj. šiptarskih pisaca. Utoliko prije što su za takav korak pisaca koji stvaraju na srpskohrvatskom jeziku isključivi krivci članovi koji pišu na albanskom. (...) Energično ostajemo pri stavu da Savez književnika Jugoslavije mora staviti u stanje mirovanja Društvo KK, jer je to jedini način da se izjednače prava i obaveze svih pisaca Kosova i Metohije u Savezu pisaca Jugoslavije a i dalje ćemo se energično zalagati za sve obespravljene crnogorske, srpske i muslimanske pisce, kao što bismo, ne manje energično branili interese pisaca albanske narodnosti ili bilo koje druge nacionalnosti ili narodnosti.²²

21 *Faksimil Rugovinog telegrama, Pobjeda (Titograd), 12.01.1989, 15.*

22 *Ruganje po Rugovi, Pobjeda (Titograd), 12.01.1989, 15.*

Nekoliko mjeseci kasnije, 24. juna 1989. godine, u Herceg Novom je održana šednica Skupštine UKCG posvećena odnosu kosovskoga zavjeta i savremene srpske poezije. Motive i glavni razlog sastanka iznijela je Pobjeda, u reporterskom izvještaju sa šednice Skupštine. Sada na prostoru, referisao je Milo Kralj, na kome se prije šest vjekova odigrala legendarna kosovska bitka, bje se jedna druga bitka, teška da teža ne može biti. U toj bici učestvuju svi očovječeni ljudi, bez obzira na kome prostoru živjeli, bitka je to za ljudsko dostojanstvo za ravnopravan i dostojanstven život, a protiv nasilja nad živima i mrtvima.²³

Uprkos demantima kojima se pokušalo odbraniti od “bezumnih” i bezrazložnih napada, te iskazanoj želji da ostane nezavisni branitelj ugroženih pisaca, rukovodstvo UKCG nije moglo da odbije i novi izazov – moralno kritikovanje kolega iz Slovenije i Hrvatske. Problemi s kojim se UKCG nikako nije moglo nositi prosto su se gomilali, a na red je stigla i “separatistička inicijativa” SR Slovenije za otejepljenjem od Jugoslavije. Ovakav bezumni zahtjev duboko je ogorčio sve patriotski orijentisane građane Jugoslavije. Razumije se, slobodarski narod Crne Gore i njegovi pisci pomenute zahtjeve smatraju iracionalnim i duboko suprotnim interesima slovenačkog naroda i Jugoslavije u cjelini. Stoga apelujemo na vas, kolege slovenački pisci, da se suprotstavite onima koji u redovima vašeg naroda siju zablude i pokušavaju da ga

23
11.

Kosovski zavjet vodeća misao srpske poezije, Pobjeda (Titograd), 25.06.1989,

povedu stranputicom, jer Jugoslavija je jedina zaloga našeg opstanka, i naš zajednički, jedini put.²⁴ U istom saopštenju oštrije note upućene su hrvatskim kolegama, s podsećanjem na nedavnu zajedničku prošlost, i s osvrtom na uzdržanost hrvatskih pisaca povodom hapšenja Srba u Kninu. UKCG tom prilikom stalo je u zaštitu Jovana Opačića, predsednika Srpskog kulturnog društva, koji je uhapšen zbog aktivnosti u Kninu, a koga je javni tužilac optužio za spriječavanje i ometanje javnog skupa, izazivanje nacionalne mržnje i razdora i povredu ugleda SFRJ. Kolege hrvatski pisci, navedeno je u saopštenju, zar vam se ne čini da, kad je o krivicama riječ, djeluje krajnje apsurdno što se ne osjećaju krivima oni koji su imali jedan Jasenovac, a treba da se osjećaju krivim žrtve, to jest ostatak od Jasenovca?(...) Kolege hrvatski pisci, očekujemo da se ovog puta nećete oglušiti o naš apel, id a ćete istinski i ljudski dići glas protiv akta 'povrede ugleda SFRJ' od strane organa gonjenja i sudstva SRH, koji su počinili hapseći Jovana Opačića i još 23 Srbina, učesnika kninske proslave povodom 600 godina kosovske bitke.²⁵

Nagomilani problemi u crnogorskoj kulturi potakli su zvaničnu politiku na dijalog s kulturnim stvaraocima. Prvi u nizu razgovora političara i kulturnih radnika dogodio se u Predsedništvu Centralnog komiteta Crne Gore. Tom sastanku prisustvovali su brojni članovi UKCG, koji su

24 *Poruke slovenačkim i hrvatskim piscima*, Pobjeda (Titograd), 21.09.1989, 9.

25 *Ibid.*

u svojim referatima pokušali da spoje iskustvo decenija s novonastalom situacijom. Ipak, sastanak je ostao u sjenci telegrama književnika Jevrema Brkovića, kojim je ukazao na podijeljenost crnogorskog književnog tkiva. Telegram je pročitao predsjedavajući skupa, član Predsjedništva CKCG Todor Baković: Razgovor istomišljenika nije demokratska tekovina već ostatak poznatih staljinističkih farsi. Zašto na razgovore nijesu pozvani najpoznatiji crnogorski pisci Branko Banjević, Sreten Perović, Jevrem Brković, Husein Bašić, Zuvdija Hodžić, Sreten Asanović, Mladen Lompar, Milorad Popović, Šefket Krcić, Vojo Vulcanović, Sreten Vujović, Ljubo Janušević, Marko Vešović i drugi. Poštovane kolege, nije najprijetnije voditi razgovor o kulturi dok u Crnoj Gori traje sudski proces četvorici crnogorskih pisaca. Poštovane kolege, istorija nam neće oprostiti ako danas dozvolite odbacivanje platforme o crnogorskoj nacionalnoj kulturi.²⁶

Dio crnogorskih intelektualaca rezigniranih zbog statusa crnogorskog jezika, književnosti i kulture u vlastitoj državi, čije su vrijednosti CANU i UKCG, uprkos osnivačkim inicijativama, decenijama podređivali “višim ciljevima”, krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošloga vijeka isključen je iz oficijelnih naučnih i kulturnih tokova. S adresa najpozvanijih ličnosti crnogorske nauke i kulture, oni su optuživani za pokretanje nekadašnjih borbi. Mislim da se rukovodstvo našeg udruženja bori za pravednu stvar, saopštio

je književnik Dušan Kostić, jer ih provociraju i napadaju iz drugih udruženja. Meni je žao što je došlo do istupanja iz Udruženja ovih kolega i što se Udruženje cijepa, ali mislim da oni kriju prave motive zbog kojih su otišli. Mislim takođe da ima mnogo važnijih stvari koje treba da rade književnici, prije svega da pišu a ne da se konfontiraju i da nas vraćaju u nekadašnje borbe.²⁷

Nakon pomenutog sukoba došlo je i do promjene u uređivačkoj strukturi Stvaranja. Ime urednika Sretena Asanovića ne štampa se u impresumu već od prve sveske iz 1990. godine, već je na tu funkciju stupio Želidrag Nikčević. Sljedeće, 1991. godine časopis je uređivao Ranko Jovović, koji je vodio redakciju i 2006. godine.

Oni koji su primili ili dali ostavke brzo su, međutim, stupili u nove organizacione forme, što je doprinijelo oštrom polarisanju crnogorskog intelektualnog tkiva s jedne, i podršci samosvjesnom tretmanu crnogorske književnosti s druge strane. Značajan dio tih kulturnih i naučnih poslenika stali su se grupisati oko nekoliko centara, s različitim nazivima, i posebnim oblicima finansiranja, a takav javni nastup imao je za cilj da ublaži institucionalno cenzurisanje crnogorskih pisaca i javni linč crnogorske književnosti i njezina kontinuiteta, koji se sprovodio u nastavnim planovima i programima i odborima najviših naučnih tijela.

S ciljem da se grupišu nezavisni crnogorski pisci, koji

su zbog svojih političkih stavova izgubili podršku zvaničnog Udruženja književnika Crne Gore, godine 1990. osnovano je Crnogorsko društvo nezavisnih književnika (CDNK). Tim činom povraćena je mogućnost da crnogorski književnici kreiraju kulturnu politiku učešćem u uređivanju ključnih kulturnih glasila i objavljivanjem rukopisa. I ne samo to - na bazi političkih i nacionalnih uvjerenja i opredjeljenja, ona književna Crna Gora, koja svoje nasljeđe nije smatrala dijelom sušedne nacionalne književnosti, uspostavila je kontratežu i započela antiratnu aktivnost.

U osnivanju CDNK učestvovali su skoro svi književnici koje je Brković nabrojao u svom telegramu učesnicima razgovora u Predsedništvu CKCG. U ključne aktivnosti, pored afirmacije crnogorske kulture, odnosno književnosti i jezika, bili su uvršteni i izgradnja otvorenog društva, unaprjeđenje demokratije i obnova porušenih regionalnih kulturnih mostova. Uporedo s osnivanjem CDNK, ista grupa književnika i intelektualaca bila je bitku za osnivanje Crnogorskog P.E.N. centra i sticanje međunarodne podrške. S programskim zadatkom da štiti, razvija i afirmiše vrijednosti crnogorske kulture, književnosti i jezika crnogorskog naroda, kao i kulture drugih naroda koji žive u Crnoj Gori, to tijelo osnovano je na Cetinju, 15. marta 1990. godine. Prvi predsjednik te organizacije, u čijem je osnivanju učestvovalo 20 crnogorskih intelektualaca, bio je akademik Pavle Mijović. Već u novembru 1991. godine, na 56. kongresu P.E.N.-a u Beču, crnogorsko udruženje pisaca

primljeno je u Međunarodni P.E.N. (International P.E.N., London).²⁸

Nakon osnivanja i prijema u internacionalnu mrežu, Crnogorski P.E.N. centar na direktan način uključio se u burna događanja na crnogorskoj društveno-političkoj sceni. Brojnim apelima inostranim i domaćim zvaničnicima, otvorenim pismima, oštrim kritikama i drugim vidovima intelektualne borbe, rukovodstvo i članovi te organizacije pokušavali su da ublaže posljedice rata na prostoru bivše Jugoslavije, umire zavađene strane, pozovu na razum crnogorski narod i time ga sačuvaju od potpune propasti. Sve progresivne snage naše zajednice, navodi se u 8. stavu Promemorije Crnogorskog P.E.N. centra, treba da pomognu afirmaciju crnogorske državnosti. Posebnu odgovornost imaju intelektualci, pa i oni koji su do sada imali pasivan odnos, zatvoreni u prozaične okvire preživljavanja. Ovo je trenutak kada je politika stvar svih onih kojima je stalo do slobode, dostojanstva, boljeg života, prosperiteta zajednice i budućnost generacija koje nastaju.²⁹ U istom tekstu, u stavu 9 navedeno je kako se ne smije dopustiti bratoubilačka borba, te da je neophodno uspostaviti nacionalna, vjerska i druga prava muslimanskog, albanskog i hrvatskog dijela

28 Statut Crnogorskog P.E.N. centra sadržao je 16 članova, koji su precizno definirali svrhu osnivanja, forme djelovanja, pitanja redovnih, počasnih i potpunih u članjenja, te prava i dužnosti članova. Akt je predviđao i funkcionisanje ključnih organa, poput Skupštine, Upravnog odbora, Nadzornog odbora i Suda časti.

29 *Promemorija Crnogorskog P.E.N. centra o ugroženosti crnogorske kulture, naroda i države*, u: Dosiје/Dossier: 1993-1997 (priredili Momir Marković i Sreten Perović), Crnogorski P.E.N. centar, Cetinje, 1997, 13.

stanovništva Crne Gore. Naša je obaveza da se zalažemo i doprinosimo u pravcu zaštite i afirmacije nacionalnog identiteta crnogorskog naroda i crnogorske kulture, slobode ličnosti i stvaralaštva. Crnogorski P.E.N. Centar ima posebnu odgovornost u animiranju svjetske javnosti, međunarodnih foruma i institucija o stanju u Crnoj Gori, s obzirom na svoj internacionalni status i programsku orijentaciju.³⁰

Stavovi iz promemorije u praksi su se očitavali tako što je Crnogorski P.E.N. već u posljednjoj deceniji prošloga vijeka pokrenuo niz pitanja o crnogorskom kulturnom identitetu, dok je osim organizovanja naučnih skupova Crnogorski P.E.N. štampao veliki broj knjiga crnogorskih autora, među kojima i prvi Pravopis crnogorskoga jezika prof. dr Vojislava P. Nikčevića te svojevrsnu Antologiju crnogorske književnosti.

Godine 1993. na Cetinju je osnovana i Matica crnogorska, kao odgovor crnogorskih intelektualaca na strategije protivne ideji crnogorske nacije i identiteta. U korijenu ideje osnivanja te “društvene organizacije” bila je želja da se na institucionalno uređen način započne proces čuvanja i razvijanja nacionalne svijesti, dok je njen cilj bio i da odgovori na ona pitanja kojima su se u Hrvatskoj i Srbiji slične organizacije bavile po više decenija.³¹

30 *ibid*, 14.

31 *Matica je nastala u smučeno vrijeme kada su najglasniji bili zvukovi truba i bubnjeva i kada su se nad Crnom Gorom i u njoj vijale crne prijetnje. (...) Da ne bi plutala na talasima izgubljenosti i raskola, Matica crnogorska će graditi temelje na stameno tle crnogorske samosvijesti i poštovanja i saradnje sa drugim narodima i kulturama. Ona će*

U Proglasu o Matici crnogorskoj, koji je pročitan na Osnivačkoj skupštini održanoj 22. maja 1993. godine, navedeno je da će Matica njegovati supstrate svih kultura u crnogorskom nasljeđu i osobito sve novo što iz tog nasljeđa nastaje, te da će nastojati da crnogorske vrijednosti u kulturi, umjetnosti i nauci postanu poznate i da se njihovi dometi mjere evropskim kriterijumima.³²

Već u prvoj godini rada MC djelovala je u skoro svim segmentima crnogorske kulture. Organizovala je tribine o crnogorskim državnim simbolima, obilježila pola milenijuma od osnivanja štamparije Crnojevića, te došla u pošed značajnih rukopisa crnogorskih naučnika, koji su bili usmjereni ka crnogorskoj jezičkoj i književnoj baštini.

Dvije godine poslije osnivanja Matice crnogorske, u Ulcinju je počela rad Izdavačka agencija „Plima“ koja je okupila značajan broj novinara, književnika i kulturnih radnika. Od samog osnivanja „Plima“ se uključila u kulturni život Crne Gore, njegujući ideje multietičnosti i tolerancije,

nastojati da pruži mislećim ljudima, koji Crnu Goru drže za svoju domovinu, emocionalno utočište i intelektualno ohrabrenje i samopoštovanje. (Marko Špadijer, *Riječ na početku*, Godišnjak Matice crnogorske [Cetinje], I/1993-1994, 1, 5)

32 Istog dana donijeta je Odluka o osnivanju, usvojen Statut, koji je precizno definisao ulogu pojedinih tijela Matice, a koncipirani su i odnosi buduće saradnje sa sredstvima javnog informisanja i ključna načela politike MC prema iseljeništvu. MC oformila je Upravni odbor sa predsjedništvom, članovima i počasnim članovima, Nadzorni odbor i Sud časti, te četiri usko specijalizovana radna tijela Odbor za nauku i jezik, Odbor za umjetnost i književnost, Odbor za prosvjetu i kulturu i Odbor za saradnju s iseljenicima. U prvi saziv Odbora za umjetnost i književnost bili su izabrani predsjednik Branko Banjević, Rajko Todorović, Sreten Asanović, Husein Bašić, Miodrag Burzan, Senad Gačević, Nikola Krpović, Mladen Lompar, Milan-Coko Marović, Slobodan Milatović, Mitrović Slobodan, Milija Pavićević, Mihail-Milo Pavlović, Olga Perović, Sreten Perović, mr Svetlana-Kana Radević, Manja Radulović-Vulić, Dragan Spasić, Vojislav-Vojo Stanić, Milorad Stojović i Vojislav Vulanović.

a posljedica takvog nastupa je veliki broj objavljenih knjiga, crnogorskih autora različitih provinijencija, te rad na reviji, mjesečniku i časopisu za kulturu.³³

Karakter borbe crnogorskih nezavisnih kulturnih udruženja, te rezultat njihova rada na afirmaciji crnogorske kulture, poveo je ka osnivanju Dukljanske akademije nauka i umjetnosti. Crnogorski P.E.N. centar i Crnogorsko društvo nezavisnih književnika zajedničkom odlukom formirali su Matičarsku komisiju³⁴ koja je uvažavajući crnogorske specifičnosti, uradila Statut Dukljanske akademije i kriterije za prijem u njeno članstvo³⁵.

Ideja da se formira naučno tijelo koje će u crnogorskom društvu obavljati ulogu koju je trebala obavljati CANU, u korijenu je imala ideju književnika Jevrema Brkovića da se formira Dukljanska književna akademija. Ipak, na insistiranje crnogorskih intelektualaca da Akademija obuhvati sve stvaralačke discipline (...) došlo je do konačnog preinačenja prvobitne ideje³⁶, pa je na šednici organizovanoj 14. jula 1999. godine u Podgorici, osnovana Dukljanska akademija

33 Zbog promjena zakona koji je tretirao ovu vrstu djelatnosti, Izdavačka agencija „Plima“ 21. jula 1997. godine transformisana je Udruženje građana „Plima – ekologija i multikultura“, da bi 24. marta 2003. ista organizacija bila upisana u Registar nevladinih udruženja, pod istim imenom. Osnivač i zastupnik svih oblika „Plime“ bio je Jovan Nikolaidis, koji će osnovati i voditi ulcinjski ogranak Matice crnogorske.

34 Matičarsku komisiju činili su predsjednik Sreten Perović, Jevrem Brković, Zuvdija Hodžić, Mladen Lompar, prof. dr Božidar Nikolić, prof. dr Miodrag Perović, prof. dr Vukić Pulević, dr Danilo Radojević, prof. dr Veselin Simović, Rajko Todorović, prof. dr Nebojša Vučinić i Vojislav Vulcanović.

35 Sreten Perović, *Osnivačka skupština DANU*, Doclea (Podgorica), 1/2000, 1, 314.

36 Ibid, 313.

nauka i umjetnosti³⁷, koja je rješenjem Ministarstva pravde Vlade Republike Crne Gore upisana u Registar nevladinih organizacija 20. avgusta iste godine.

Osnivački dokumenti DANU bili su usmjereni ka uspostavljanju istorijskog, jezičkog, književnog i umjetničkog kontinuiteta sa dukljanskim duhovnim i materijalnim nasljeđem, ka proučavanju srednjovjekovnih rukopisnih i štampanih crkvenih i svjetovnih djela, usmenog/narodnog stvaralaštva, te klasične i savremene crnogorske

37 Dugogodišnji direktor ugašenog Leksikografskog zavoda crnogorskoj javnosti je putem novina na sljedeći način pojasnio razloge osnivanja DANU: *Crnogorska akademija nauka i umjetnosti preuzela je kapitalni kulturno-istorijski zadatak: da naučno (iz)vrjednuje i afirmiše pozitivno nasljeđe crnogorskog naroda i drugih koji u Crnoj Gori žive (ili su živjeli) i doprinese razvoju umjetnosti i savremene nauke. Ali, CANU taj zadatak nije ispunila. Uz časne izuzetke, bar kad se radi o društvenim naukama (koje nose crnogorski nacionalni predznak), CANU je svoju djelatnost umnogome suprotno usmjerila. Na njenim sesijama i u njenim programima negirana je crnogorska nacija, crnogorska kultura i crnogorska crkva, a sve je to finansirala i još dijelom finansira crnogorska država. To je najbolje vidljivo u nesrećnom Azbučniku Enciklopedije Crne Gore (u izvedbi CANU), koji u ovom vidu ne može izdržati ozbiljnu naučnu, pa ni puku faktografsku analizu. U tom leksikografskom projektu, kao što je javno istaknuto, negiraju se ili potpuno prešutkuju mnoge crnogorske vrijednosti, pa i samo postojanje crnogorskog naroda. Postoji odrednica "Srbi", ali nema odrednice "Crnogorci"! (...) Zbog svega toga (prevrednovanja dukljansko/zetsko/crnogorskog nasljeđa, afirmacija materijalnih i duhovnih vrijednosti svih naroda koji su doprinijeli bogatstvu i raznovrsnosti savremene crnogorske kulture) ideja pjesnika Jevrema Brkovića o formiranju Dukljanske književne akademije izazvala je veliko interesovanje, pažnju javnosti i podršku onih koji su ostvarili značajno kulturno i naučno djelo. U razradi te ideje, uz konsultaciju poznatih ličnosti iz naučnog i umjetničkog svijeta, međutim, zaključeno je da je korisnije ako se formira Dukljanska akademija nauka i umjetnosti (DANU), čije članove-ute-meljitelje bira Matičarska komisija na osnovu visokih kriterija i provjerenih stvaralačkih rezultata svakog kandidata.* (Sreten Perović, *Svijest o svojoj kulturi i istoriji*, Vijesti [Podgorica], 20. III 1999, 12)

Na Osnivačkoj skupštini DANU je dobila četiri odjeljenja: Odjeljenje književnosti i jezika, Odjeljenje prirodno-matematičkih i tehničkih nauka, Odjeljenje društvenih nauka i Odjeljenje umjetnosti. Matičarska komisija je, takođe, u osnivačkim dokumentima definisala i sljedeće oblike sistema upravljanja i kontrole: Senat, Predsjedništvo, počasní predsjednik, predsjednik, potpredsjednici i generalni sekretar. Za prvog počasnog predsjednika izabran je prof. dr Obren Blagojević, za predsjednika Jevrem Brković, dok su u prvi saziv Odjeljenja književnosti i umjetnosti ušli dr Radoslav Rotković, u svojstvu sekretara, te Sreten Asanović, Husein Bašić, Jevrem Brković, Zuvdija Hodžić, Mirko Kovač, Mladen Lampar, dr Vinko Maljaj, Momir Marković, prof. dr Vojislav Nikčević, Sreten Perović, dr Danilo Radojević, Vojislav Vulanović i Čedomir Vulević.

književnosti i duhovne baštine manjinskih naroda u Crnoj Gori - Muslimana, Srba, Albanaca, Hrvata i drugih, te ka sistematizaciji književnog i umjetničkog nasljeđa, stvaranju naučno verifikovane istorije: pismenosti i književnosti, umjetnosti i graditeljstva, pozorišta i muzike, filosofije i etike, društvenih i prirodno-matematičkih nauka i svestranom proučavanju i podsticanju multinacionalnog stvaralaštva u Crnoj Gori. U Statutu DANU, u prioritetne zadatke svrstani su proučavanje Dioklitije, odnosno animiranje nadležnih državnih institucija i donatora iz zemlje i inostranstva da se dio te drevne metropole restaurira i revitalizuje za specifične ambijentalne, istorijske i kulturno-umjetničke programe; ubiciranje i proučavanje dukljansko-zetskih nestalih gradova, manastira i mnogobrojnih skriptorija; izrada sažetog pregleda istorije crnogorskog naroda i manjinskih naroda u Crnoj Gori; rad na pregledu istorije crnogorske književnosti i umjetnosti po rodovima; rad na sintezi istorije književnosti i umjetnosti manjinskih naroda u Crnoj Gori; rad na jednotomnoj Crnogorskoj enciklopediji (Encyclopedia montenegrina); i drugi.

Posebnu pažnju tijela DANU posvetila su Enciklopediji, budući da Crnogorska akademija nauka i umjetnosti ni osam godina poslije usvajanja Ukaza o Enciklopediji, nije bila privela kraju taj projekat. Takođe, rukovodstvo DANU bilo je motivisano i društvo-političkom argumentacijom, pa je formirana i redakcija Enciklopedije³⁸, čiji je glavni urednik

bio dugogodišnji direktor ugašenog Leksikografskog zavoda Sreten Perović.

DANU je ubrzo počela rad i ostvarila brojne rezultate u oblasti književnosti. Pokrenut je časopis Doclea, a Akademija je došla u pošed rukopisa brojnih autora. Organizovane su konferencije, naučni skupovi, štampane knjige... Konceptcija rada na Enciklopediji na poseban način prezentirana je crnogorskoj javnosti, uz obećanje da će se obrađene jedinice blagovremeno pojavljivati na posebnoj Internet stranici, sve do objavljivanja cjelovitog izdanja. Na taj čin DANU, međutim, i dalje se čeka.

Nepunu godinu dana od osnivanja DANU, u maju 2000. godine, na Cetinju je gostovalo međunarodno književno udruženje "Grupa 99", kada je nastala ideja o osnivanju nevladine kulturne organizacije Otvoreni kulturni forum, koja je u korijenu sadržala želju članova "Grupe 99" da Cetinje postane mjesto susreta pisaca i kulturnih djelatnika iz regiona. Godine 2001. književnik Milorad Popović na Cetinju je osnovao OKF, uz podršku izdavača, publiciste i prevodioca iz Zagreba, Nenada Popovića, i sarajevskog pisca Ivana Lovrenovića. OKF je ubrzo počeo rad, a osim ogromnog broja izdanja, među kojima su i neka ovječana crnogorskim državnim i međunarodnim nagradama, ponovo je pokrenut časopis Ars. S OKF-om su u prvi mah saradivali crnogorski književni Pavle Goranović, Mladen Lompar, Balša

Pejović, Miodrag Perović, Branko Radojičić, Radovan Radonjić, Šerbo Rastoder, Radoslav Rotković i Božidar Šekularac.

Brković, Andrej Nilolaidis, Aleksandar Bečanović i Ognjen Spahić. Prioriteti OKF-a bili su oživljavanje kulturnog života na Cetinju i inteziviranje kulturne saradnje među piscima, izdavačima, kulturnim publikacijama s prostora Balkana.

Godine 2011, u aprilu, osnovano je Društvo crnogorskih izdavača, koje je objedinilo sve nekomercijalne crnogorske izdavače i organizovalo njihov nastup na najznačajnijim sajmovima knjiga u zemlji i inostranstvu. No, izmjenama Zakona o izdavaštvu i Zakona o nevladinim organizacijama u 2012. godini otežani su uslovi rada strukovnim udruženjima i manjim izdavačkim kućama, zbog čega su mnogi obustavili svoj rad.

Sedam godina kasnije, krenula je s radom redakcija časopisa za književnost i kulturu Fokalizator, u istoimenoj izdavačkoj kući. Ta kuća i njeno glasilo objavljuju i afirmišu savremenu crnogorsku književnost. Međunarodnu edakciju časopisa čine književnici Vladimir Vojinović, Andrej Nikolaidis, Ognjen Spahić, Stefan Bošković, Tijana Rakočević, te za BiH Dževad Karahasan, za RH Alida Bremer i za RS Vladimir Arsenić. Fokalizator u nadasve skromnim izdavačkim okolnostima uspijeva da povremeno objavi i prevedena djela, odnosno prijevode crnogorskih autora na strane jezike, kao i prijevode djela stranih autora na crnogorski jezik.

II

PROBLEMI SAVREMENOGA PREVODILAŠTVA: 2015–2020.

*(nebriga, saradnja s mrežom TRADUKI, izvještaj o
prijevodima)*

I najžešći oponenti crnogorske suverenosti i kulturnoga identiteta Crnogoraca ne troše snagu na osporavanje ukupne crnogorske književnosti. Njihove akcije ne idu dalje od jalovih pokušaja da se crnogorski književni klasici uvrste u nastavne programe s predznacima drugih nacionalnih književnosti. Odnosno, ne idu dalje od pokušaja da se strategijskim otmicama nasilno otvore rupe u nastavnim planovima iz oblasti crnogorske književnosti, a onda ukaže na navodno nepostojanje njezina kontinuiteta. Ti i slični pokušaji ostali su i ostaju bez rezultata, budući da im se s lakoćom odupire viševjekovna argumentacija.

Problem statusa crnogorske književnosti leži, međutim, ne u oponentskim snagama, nego u neagilnosti i strahovima onih koji s punim pravom mogu da obavljaju ulogu njenih tumača, afirmatora i zaštitnika. Ako je u prošlim vremenima i bilo materijala za pokrivanje straha i inferiornih drhtaja, njemu je s povratkom državnoga suvereniteta, najjednostavnije rečeno, istekao rok upotrebe.

No, fobije i jesu takve da sprječavaju objektivno rasuđivanje o okolnostima. Stoga domaći naučnici i nijesu u poziciji da razmišljaju slobodno i bez srama od “većih” nacionalnih književnosti i njihovih centara moći.

Osnivanjem Instituta za crnogorski jezik i književnost (2011), te njegovom transformacijom u Fakultet za crnogorski jezik i književnost (2014) stalo se s grubim kršenjem ljudskih prava.

No, kad je u pitanju prevodilaštvo, odnosno prevođenje savremenih i klasičnih autora crnogorske književnosti, onda se na osnovu svega navedenog da zaključiti da rezultate na tome polju i nije bilo moguće očekivati. Naročito treba imati u vidu činjenicu da sve vrijeme dok traju osnivanja katedri, naučnih i visokoškolskih institucija, skoro da nema ni elementarne brige za prevodilaštvo. Crna Gora nije krenula putevima osnivanja institucije, kakva je slovenačka Agencija za knjigu, u kojoj bi se ovim i sličnim pitanjima brinulo sistematski i uz utemeljene procedure. Zahvaljujući posredovanju Nevladine organizacije Društvo crnogorskih izdavača, Ministarstvo kulture Crne Gore potpisalo je protokol o saradnji, dok je prevodilaštvo u protekloj deceniji uglavnom finansirano kroz skromni budžet koji se dijelio na godišnjim konkursima za izdavaštvo. Crna Gora pristupila je Tradukiju 2016. godine, a Okvirni sporazum o saradnji u ime Crne Gore potpisao je u Beču tadašnji ministar kulture Pavle Goranović. Sporazum je potpisan tokom sastanka Upravnog

odbora TRADUKI mreže, organizovanog od strane Austrijske federalne kancelarije i Federalnog ministarstva za Evropu, integracije i spoljnu politiku Austrije, a potpisivanjem ovog sporazuma Crna Gora postala je punopravna članica TRADUKI mreže. Na konferenciji za novinare tom prilikom potpisnici sporazuma saopštili su da je priključenje mreži TRADUKI omogućilo crnogorskim piscima i prevodiocima pristup godišnjem fondu od 620.000 eura, te njihovo učešće u programima rezidencijalnih boravaka u drugim zemljama, kao i na međunarodnim književnim manifestacijama. U praksi je, međutim, drugačije: godišnja kontribucija za članstvo iznosi 10.000 eura i obezbjeđuje se budžetom Ministarstva kulture, a u periodu od 2016. do 2018. godine TRADUKI je podržao crnogorske aplikante i pisce u ukupnom iznosu 38.900 eura, od čega je samo 6.000 eura izdvojeno za prevođenje, 17.800 eura za podršku projektima, festivalima i prezentacijama, dok je 15.100 eura dodijeljeno na ime pomoći za realizaciju projekata Writers in Residence. Iz toga proizilazi da je obim odobrene podrške bio najmanji za prevođenje, ili tek 1% ukupnog godišnjeg fonda TRADUKIJA.

Imajući u vidu činjenicu da je Okvirni sporazum prestao da važi 31. decembra 2018. godine, potpisan je novi za dvogodišnji period 2019–2020, kako bi za crnogorske pisce, prevodioce i izdavače i dalje bio obezbijeden pristup ovoj referentnoj evropskoj mreži.

Crna Gora je tokom 2019. godine nastavila učešće

u aktivnostima Evropske mreže za književnost i knjige TRADUKI. Na konkurse ove asocijacije crnogorski korisnici podnijeli su tri aplikacije, uz dva odobrena granta. Učešće u programima i aktivnostima Evropske mreže za književnost i knjige TRADUKI, Crna Gora je nastavila i tokom 2020. godine. Takođe, Crna Gora je prihvatila inicijativu da u periodu 2020–2023. u okviru Sajma knjiga u Lajpcigu učestvuje u Traduki programu „Common Ground“. Projekat podrazumijeva realizaciju visokokvalitetnog književnog programa uz učešće najboljih pisaca, pjesnika i prevodilaca iz Jugoistočne Evrope, čime će se kroz zajedničku prezentaciju i promociju dodatno afirmisati njihovo stvaralaštvo.

Ipak, uprkos svemu tome, benefiti dogovorene saradnje nijesu donijeli previše uočljive rezultate u sferi prevodilaštva.

1. Izvještaj o prevodilaštvu

Izrada bibliografije i izvještaja o prevodilaštvu i prevođenju djela crnogorske književnosti na strane jezike, jedan je od naznačajnijih projekata iz predmetne oblasti, koji je ukazao na sve goruće probleme crnogorske kulture. Zahvaljujući međunarodnom projektu „Balkan Translation Collider“ koji finasira Kreativna Evropa, a čiji je vodeći partner fondacija Next Page (Bugarska), dok su partneri ARGH! (Srbija), Poeteka (Albanija), IK Goten (Sjeverna

Makedonija), Sandorf (Hrvatska) i Sekretarijat za kulturu i sport Podgorica (Crna Gora), pokrenuta je izrada izvještaja a tokom izrade jasno je sagledano nekoliko faktora koji su uticali i utiču na status prevodilaštva. Koautorski tim u sastavu prof. dr Vladimir Vojinović, mr Alma Mešić i prof. Muamera Smajić iz Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine u Sarajevu, te doktorandica Sanja Vojinović, mr Barbara Simović i prof. Miloš Milačić iz Narodne biblioteke „Radosav Ljumović“ iz Podgorice, kao i magistrandica Dragana Marković iz Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević“ sa Cetinja formirali su redakciju za izradu bibliografije i izvještaja za Crnu Goru i Bosnu i Hercegovinu i ustanovili metodologiju i tehniku izrade izvještaja.

2. Problemi u sistemskom pristupu prevodilaštvu

Tokom izrade izvještaja, redakcija je detektovala četiri ključna problema prevodilaštva u Crnoj Gori, koji su posljedica slabog sistemskog djelovanja:

- a) rad bez nadzora strukovnoga udruženja/institucije – krovni zakoni prepoznali su mogućnost osnivanja ili transformisanja pojedinih strukovnih udruženja u institucije od državnog značaja za pojedine oblasti, ali nije detaljno razrađen zakonski okvir za osnivanje institucije/a (recimo, potencijalne

agencije za crnogorsku knjigu) kojoj bi jedan od primarnih zadataka bila briga o prevodilaštvu putem stvaranja baze podataka o agentima i izdavačkim kućama zainteresovanim za crnogorske autore, potom formiranjem budžeta za prevođenje, pripremu i poticaj štampe i reklamiranja prevedenih djela u inostranstvu; nedostatak takve institucije takođe onemogućava adekvatan tretman crnogorskih autora i plasman knjiga na crnogorskome jeziku (što i nije primarna tema ovoga projekta); tome treba dodati i slabu primjenu zakona iz oblasti zaštite autorskih prava, među kojima i neovlašćeno kopiranje, umnožavanje i izvođenje segmenata autorskoga djela;

- b) nedostatak baze podataka o prevodilačkim projektima i njihovim nosiocima – uprkos saradnji s mrežom TRADUKI, Crna Gora nije razvila bazu podatka o projektima i nosiocima projekata, zbog čega se prevođenje djela crnogorskih autora tretira kao svojevrsna incidentna aktivnost, regulisana internim dogovorima autora, agenata i izdavačkih kuća, što za posljedicu ima podatak da Nacionalna biblioteka “Đurđe Crnojević” na Cetinju ne čuva makar po primjerak prevedenih knjiga crnogorskih autora; osim toga, često ni sami autori nemaju primjerke svojih prevedenih knjiga;
- c) nedovoljno transparentan način raspodjele pomoći na konkursima i slaba evaluacija odobrenih projekata – od posebnoga je značaja činjenica da se minimalna sredstva

namijenjena za prevođenje djela crnogorskih autora troše bez detaljnog i javnog prikazivanja utrošenih sredstava, kao i bez detaljne analize tokova prevedene knjige, odnosno njene dostupnosti u sredinama u kojima se knjiga objavljuje;

- d) nedovoljno visoka budžetska davanja za prevođenje knjiga – od svih pobrojanih problema ovaj posljednji čini se ključnim, budući da aktuelno poticanje prevodilaštva putem javnog konkursa djeluje krajnje demotivišuće za prevodioce iz Crne Gore; novci koji se na konkursima za prevođenje knjiga dodjeljuju najčešće su nedovoljni da se nadoknadi makar trećina uloženoga prevodilačkog napora u toku izrade jednog projekta; sve to skupa čini da se prevodioci radije angažuju u okviru drugih projekata, zbog čega prevođenje djela u Crnoj Gori stagnira, pa se i ne razvijaju mladi prevodilački potencijali, koji bi mogli da se okušaju makar svojim “demo prijevodima”, ili drugim vidovima, na evropskom izdavačkom području.

3. Metodologija, izvori i građa izvještaja

Dužni smo da naglasimo da smo se prilikom izrade bibliografije, osim utvrđenim smjernicama međunarodnoga projekta „Balkan Translation Collider“, rukovodili kombinovanjem sljedećih kriterijuma: mjesta rođenja autora, jezika kojim autor piše

djela u originalu, mjesta u kome autor ostvaruje svoju poetiku (prebivalište) i na koncu, stavova autora o državljanstvu i naciji. S tim u vezi, želimo da naglasimo da je bibliografija prevedenih knjiga autora iz Crne Gore projekat koji ne želi da bude asimilacijsko sredstvo, već sredstvo koje ukazuje na autorsku posebnost i pospješuje afirmaciju djela autora, koji htjeli to ili ne, jesu nosioci segmenata kulture Crne Gore.

Izrada bibliografije obuhvatila je period 2015–2020. godine. Pretražene su sve dostupne elektronske baze COBISS NET-a (Crna Gora, Slovenija, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija, Kosovo), online katalog Kongresne biblioteke, WorldCat i online katalog Nacionalne biblioteke Hrvatske. Dosadašnjim pretraživanjem pomenutih izvora obuhvatili smo građu koja čini 81 bibliografsku jedinice. Bibliografijom su obuhvaćeni i domaći i strani izdavači, odnosno svi prijevodi, bez obzira na to da li su objavljeni u Crnoj Gori ili van nje.

Osim toga, ovaj izvještaj obuhvata i intervjuje sa pojedinim izdavačima i prevodiocima koji su u naslovnome periodu boravili u Crnoj Gori i bili uključeni u proces prevođenja i objavljivanja prijevoda savremene crnogorske književnosti. Podaci uključeni u izvještaj dobijeni su i pregledom i analizom zvaničnih dokumenata i tzv. desk research-om.

3.1. Problemi u toku izrade bibliografije

Pobrojani problemi najdirektnije su uticali i na izradu bibliografije. Stoga se redakcija odlučila da, nastojeći da popiše sve prevedene knjige objavljene u periodu 2015–2020. godine, raspiše javni poziv za autore čije knjige jesu prevedene. Javni poziv je podrazumijevao da autori u kratkoj formi obavijeste redakciju o svojim knjigama, nakon čega bi se raznim putevima došlo do pune informacije o tome gdje su i pod kojim okolnostima objavljene. Analizom pristiglih saopštenja došlo se do zaključka da autori u najvećoj mjeri:

- a) nijesu prepoznali značaj bibliografije,
- b) ne čuvaju podatke o prijevodima sopstvenih knjiga ili
- c) u najvećoj mjeri imaju prevode samo jedne priče, nekoliko pjesama i slično.

Tek kod manjega procenta od ukupnog broja autora naišli smo na podatke upotrebljive za naše projekat. Stoga se većina informacija, koja se našla u izvještaju, oslonila na podatke dostupne zahvaljujući crnogorskom bibliotečkom sistemu. Nedostaci toga sistema, kao i svi pobrojani razlozi – prošlost

crnogorskih institucija, tretman crnogorske književnosti u drugoj polovini XX vijeka, aktuelni zakonski okviri i praksa sufinansiranja prevodilačkih projekta – indukuju i potencijalne nedostatke izvještaja, koji će u narednim aktivnostima pretrpjeti izmjene i dopune.

4. Analiza bibliografskih podataka

Analiza podataka jasno ukazuje na to da je najveće interesovanje prevodilaca vladalo za savremene autore. U predmetnome periodu prevedene su tek dvije knjige klasika. Osim toga, prevodioci su najviše bili zainteresovani za prozna ostvarenja (romane i pripovijetke), a od ukupnoga broja pronađenih prijevoda ovi prijevodi predstavljaju skoro dvije trećine.

4.1. Domaći i strani izdavači, uloga prevodilaca

Bibliografijom je obuhvaćena 81 publikacija, koje su objavljene u periodu 2015–2020. godine. Od ukupnoga broja, 21 knjiga (ili 26%) prevedena je i objavljena u Crnoj Gori, u izdanju crnogorskih izdavačkih kuća. Većina prijevoda, odnosno 60 publikacija, objavljeni su u zemljama jezika prijevoda.

Publikacije objavljene u Crnoj Gori nijesu u punoj mjeri doprinijele afirmaciji crnogorske književnosti na drugim govornim područjima, jer su to publikacije koje su se zadržale u Crnoj Gori, koje su nedovoljno prisutne u knjižarama izvan Crne Gore, te služe samo u svrhu razmjene darova pri diplomatskim susretima u Crnoj Gori. Takođe, ova izdanja nijesu praćena nužnim književnim recenzijama i književnokritičkim priložima koji bi trebali biti objavljeni na jeziku i u sredinama jezika prijevoda. Ova izdanja nastala su u skladu s planovima i potrebama domaćih izdavača i autora, odnosno bez inicijative inostranih izdavača. Osim toga, određen broj domaćih izdavača koji su objavili pojedine publikacije nepoznat je široj čitalačkoj publici u Crnoj Gori, dok su se javila i dva samizdat prevoda. Stoga smatramo da je važno da nabrojimo crnogorske izdavačke kuće koje su objavile te publikacije: 3 publikacije objavio je Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2 publikacije su samizdat izdanja, 2 publikacije objavio je Obod, dok su po jednu prevedenu publikaciju objavili Sekretarijat za kulturu i sport Glavnog grada, JU Narodna biblioteka Budve, Nevladina Fondacija Marija Kotri, Udruženje crnogorskih haidina, Udruženje književnih prevodilaca Crne Gore, Fondacija “Priateljstvo”, Književna zajednica “Vladimir Mijušković”, Montenegro Chess, Ambasada Republike Poljske u Crnoj Gori, “Štampar Makarije”, Narodni muzej Crne Gore, OKF, Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, Nacionalna biblioteka Đurđe Crnojević Cetinje i Nekazano.

Kao što smo kazali, većinu prevedenih publikacija u pomenutome periodu objavili su inostrani izdavači, a ta izdanja prate i recenzije i književne kritike u sredinama đe su publikacije objavljene. U pitanju su izdavači koji su usmjerili fokus na književnosti s prostora Jugoistočne Evrope, a koji su svoja interesovanja usmjerili na autore dobitnike regionalnih i evropskih književnim priznanja. Prije svih mislimo na autore laureate Nagrade za književnost Evropske Unije, te regionalnih književnih nagrada kakva je Nagrada „Meša Selimović“ u Tuzli i druge.

Stoga su najfrekventniji prijevodi knjiga Andreja Nikolaidisa, Ognjena Spahića, Pavla Goranovića, Milorada Popovića i drugih (pogledati tabelu). Zaključak koji se nameće je da inostrani izdavači nijesu skloni traganjem za knjigama koje su nepoznate književnim kritičarima iz južnoslovenske regije, već se u dobroj mjeri oslanjaju na domaći književnokritički sud, kao i procjenu kvaliteta knjige od strane pojedinih prevodilaca koje angažuju. U izvjesnom broju slučajeva, prevodioci sami predlažu autore i knjige, ali takođe prema značaju autora i knjiga koje oni imaju u svojim sredinama. Primjer takvoga odabira je rad prevodica Willa Firtha, koji je u saradnji sa Interacionalnim sajmom knjiga demo prijevode djela crnogorskih autora, u svojstvu agenta, slao na adrese pojedinih izdavačkih kuća na tlu Evropske Unije i Velike Britanije.

Prvo izdanje Internacionalnoga sajma knjiga u Podgori-

ci, u organizaciji Sekretarijata za kulturu i sport Glavnoga grada, održan je 2015. godine, a umjetnički direktor Vladimir Vojinović uključio je u program te manifestacije i niz aktivnosti koje su trebale da pospiješe prevođenje savremene crnogorske književnosti.

“Sekretarijat za kulturu i sport Glavnog grada Podgorice sa Vilom Firtom sklopio je ugovor o saradnji koji podrazumijeva izradu demo prevoda djela savremenih crnogorskih autora. Vil Firt istakao je da je projekat prevođenja crnogorskih djela na engleski jezik jedinstven u njegovoj oblasti književnog prevođenja, te da je naročito važno crnogorsku književnost približiti inostranim kulturama.”³⁹

S tim u vezi, Internacionalni sajam knjiga ostvario je 2018. godine saradnju s izdavačkom kućom Istrosbooks, direktoricom te kuće Suzan Kertis i prevodiocem Vilom Firtom. Ta saradnja rezultirala je potpisivanjem ugovora sa prevodiocem Firtom, koji se obavezao da u skladu sa svojim kriterijumima i uz odobrenje autora djela i direktora sajma pristupi prevođenju odlomaka romana ili pripovjedaka. O realizaciji projekta redovno su obavještavani domaći mediji, dok je interesovanje autora za ovaj vid afirmacije njihova rada postepeno rastao.

Firt je u skladu s ugovorom odredio prvih pet autora, preveo odlomke njihovih djela i biografije, a potom je u svojstvu književnoga agenta na adrese izdavača u inostranstvu slao pojedine demo-prevode. Prema ugovoru, Firt se obavezao da godišnje izradi najmanje tri demo-prijevođa a potom ih pošalje na adrese izdavačkih kuća i drugih agenata za knjigu. Rezultate projekta

39 <http://www.podgoricabookfair.me/prvi-dan-4-internacionalnog-sajma-knjiga-u-podgorici>

nije moguće detaljnije analizirati, budući da prevodilac i dalje vodi prepisku s izdavačima i očekuje njihove odgovore na pitanja o potencijalnom prevođenju cjelokupnih djela i njihovom objavljivanju, dok plan podrazumijeva da se detaljnije pristupi analizi rada tek tri godine nakon potpisivanja ugovora.

4.0.1. Rad inostranih izdavača i prevodilaca (interesovanja i ključni problemi)

Prema tvrdnjama prevodilaca, savremeni crnogorski autori na tri načina mogu ući u njihov fokus:

- a) aktivnostima njihovih domaćih izdavača,
- b) objavljivanjem djela u prestižnim antologijama i
- c) dobijanjem književnih priznanja od značaja za prostor Južnih Slovena.

“Mora se znati da su zapadni izdavači bez izuzetka vrlo probirljivi i oprezni. Velike izdavačke kuće kao da se uopšte ne zanimaju za književnost sa Balkana, a male kuće, iako djelimično otvorenije, najčešće su u hroničnoj besparici, pa ide aplikacija za aplikacijom. U većini slučajeva izdavači i činovnici su ti koji odlučuju što se prevodi, a prevodioci jedva da imaju uticaja. (...) Ono što je do sada učinjeno na polju prevođenja savremene crnogorske proze počiva skoro isključivo na ličnoj inicijativi prevodioca, te na dobroj volji nekolicine izdavača. To je dosta klimav temelj”, istakao je u oktobru 2017. godine u intervjuu za

crnogorske medije prevodilac Firt.⁴⁰

Firta su u savremenoj crnogorskoj književnosti zanimali isključivo prozni pisci, a osim romana Andreja Nikolaidisa i Ognjena Spahića, za prestižnu američku antologiju ‘Best European Fiction’ prevodio je tekstove Dragana Radulovića, Lene Ruth Stefanović, Balše Brkovića i Ilije Đurovića. Osim toga, 2017. godine Firt je za književni časopis ‘World Literature Today’, takođe iz Amerike, sačinio specijalni osvrt na savremenu crnogorsku prozu, pa su u martu 2018. godine objavljene priče Milovana Radojevića, Brana Mandića i Slađane Kavarić.

Tvrdnja prevodioca Firta ukazuje na to da savremeni crnogorski autori ulaze u fokus prevodilaca na druge strane jezike tek nakon što se njihove knjige pojave na engleskom jeziku i ostvare određene rezultate. Nakon toga dolazi do prevođenja djela i na druge jezike, ali s engleskog a ne s crnogorskoga jezika.

“Evo, na primjer, engleski prevod romana ‘Dolazak’ Andreja Nikolaidisa bio je ključan ne samo za nailaženje izdavača u Njemačkoj (možda i u drugim zemljama takođe), nego je čak i poslužio kao osnova za prevode na arapski i turski jezik. Po meni, to je sramota. Kao da ne postoje kompetentni književni prevodioci za vaš jezik na širokom arapskom govornom području, ni i u skoro susjednoj Turskoj? U to ne mogu da povjerujem. Nego, očigledno je posrijedi ljenost dotičnih izdavača kojim je valjda lakše naručiti prevod sa engleskog jezik, time zanemariivši autentičnost autorovih sopstvenih riječi. Ovo predstavlja negativan primjer, ali isto tako podsjeća koliko moć imaju engleski jezik i engleski prevodi u

40 <https://m.cdm.me/kultura/crnogorska-knjizevnost-ima-bisere-za-prevodenje/>

današnjem svijetu”, kazao je Firt crnogorskim novinarima.⁴¹

Stoga, zaključuje se da su ključni problemi prevođenja djela savremene crnogorske književnosti su:

- a) slabo interesovanje velikih izdavačkih kuća za crnogorsku književnost,
- b) slabo interesovanje prevodilaca na strane jezike koji nije su engleski za crnogorsku književnost,
- c) nedostatak novca za objavljivanje prevoda u srednjim i malim inostranim izdavačkim kućama i nedostatak novca za prevođenje djela na strane jezike.

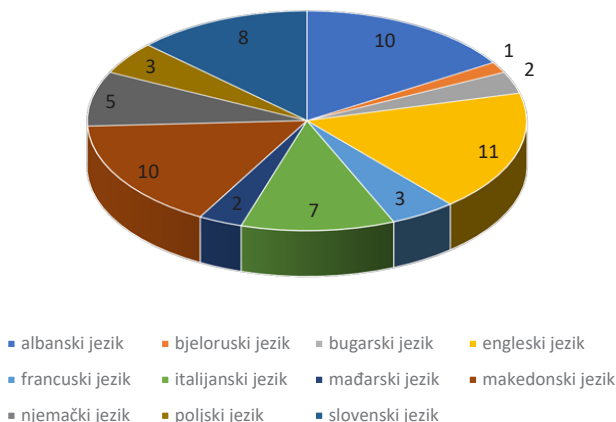
4.2. Jezici, žanrovi, teme, autori

U periodu 2015–2020. godine od ukupno 81 publikacije više od polovine, tačnije 46 (ili 57%) je objavljeno na samo 4 jezika: na engleskom 11 publikacija, po 10 na albanskom i makedonskom, 8 na slovenačkom i 7 na italijanskom jeziku (Grafikon 1). Međutim, upravo je na engleskom i albanskom jeziku objavljeno najviše publikacija koje nijesu prisutne u sredinama u kojima se taj jezik govori. Skoro polovinu izdanja na albanskom i engleskom jeziku objavili su crnogorski izdavači. Kad se to ima u vidu, onda

41 <https://m.cdm.me/kultura/crnogorska-knjizevnost-ima-bisere-za-prevođenje/>

se mijenja polazni utisak o interesovanju inostranih izdavača za crnogorske autore i knjige, formiran samo na osnovu pregleda brojki. Tako dolazimo do zaključka da su stvarno interesovanje za crnogorske autore i knjige najviše pokazali slovenački, italijanski i njemački izdavači.

Jezici prevedenih djela

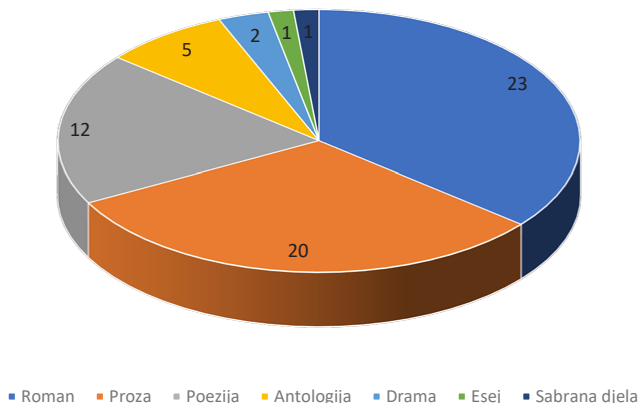

Grafikon 1.

Među prevedenim publikacijama, najbrojnije su prozne knjige. Od 81 publikacije 43 knjige (ili 53%) su romani i pripovijetke (Grafikon 2). Otud i podatak da su u inostranstvu najprevođenije knjige autora Andreja Nikolaidisa (11) i Ognjena Spahića (6) (Grafikon 3). Taj podatak govori i o tematskim preokupacijama inostranih izdavača: Nikoladis piše prozu apokaliptičkih i postapokaliptičkih tonova, s dubokim rezovima po balkanskoj traumatičnoj svakodnevicu, dok Spahić metaforički slika progonjenog

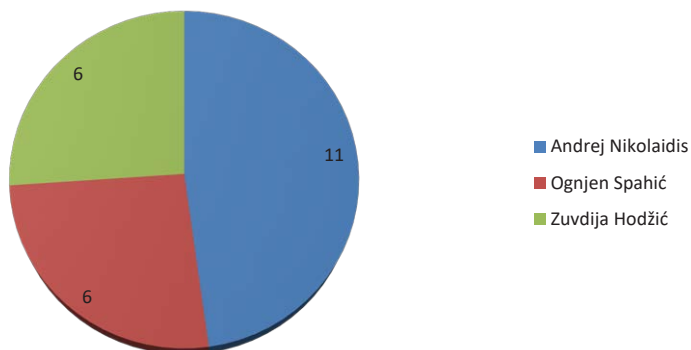
čovjeka u sistemima postsocijalističke društvene truleži. Ako bismo dalje sudili prema tematici prevedenih knjiga, došli bismo do zaključka da su inostrani izdavači poslali u knjižare knjige vrijednih i talentovanih crnogorskih autora koji su svijetu ispričali posebnu priču o Crnoj Gori i regionu.

Vrste prevedenih knjiga

Grafikon 2.

Najčešće prevedeni pisci

Grafikon 3.

PREPORUKE

Imajući u vidu opsežno elaboriranje o uslovima u kojima se odvijao i odvija život crnogorske književnosti, a naročito prevodilaštva, te imajući u vidu probleme savremenoga prevodilaštva, uočene tokom izrade izvještaja, donosimo sljedeće preporuke za poboljšanje uslova za prevođenje crnogorske beletristike.

1 – osnivanje privatno/javne institucije (ili transformacija NVO strukovnog udruženja u državni institut za knjigu i prevodilaštvo), po uzoru na slične modele iz razvijenih zemalja EU; to će doprinijeti boljoj vidljivosti crnogorske književnosti, kao segmenta kulture sa malom tržišnom površinom, pa prema tome i bez mogućnosti komerijalizacije i samoodrživosti u sferi izdavaštva; to će doprinijeti funkcionalijem trošenju budžetskih sredstava. Buduća institucija brinula bi urednički i agenatski o autorima i njihovim knjigama, snosila troškove transporta i distribucije knjiga u zemlje regiona, nadzirala i pospješivala proces reklame i prodaje, te time uticala na državnu strategiju afirmacije crnogorske književnosti i kulture;

2 zauzeti aktivniji odnos prema prevodilačkim mrežama regiona i inostranstva, kao i prema zainteresovanim prevodiocima i izdavačkim kućama; izraditi bazu podataka o agentima i izdavačkim kućama zainteresovanim za crnogorske autore; formirati poseban fond savremenih prijevoda u Nacionalnoj biblioteci “Đurđe Crnojević”; to će doprinijeti efikasnijoj saradnji domaćih autora i izdavačkih kuća sa prevodiocima;

3 – formirati posebni budžet za prevođenje, pripremu i poticaj štampe i reklamiranja prevedenih djela u inostranstvu, kao i povećati vidljivost domaćih knjiga u regionu, formiranjem budžeta za pomoć nekomercijalnim izdavačima prilikom distribucije domaćih knjiga u zemlje regiona; to će doprinijeti većem interesovanju srednjih i malih izdavačkih kuća iz inostranstva za savremenu crnogorsku književnost;

4 – učiniti transparentnijom raspodjelu novčane pomoći na konkursima, zahtijevati od aplikanata detaljne izvještaje o utrošenim sredstvima, detaljnu analizu tokova prevedene knjige, i njene dostupnosti u sredinama u kojima se knjiga objavljuje, te zahtijevati na konkursima dostavljanje obaveznih primjeraka pokretačima konkursa; to će doprinijeti sprječavanju eventualnih zloupotreba novčanoga fonda koji je izdvojen za prevodilačke projekte;

5 – pospiješiti nadzor primjene zakona u dijelu zaštite autorskih prava, i sprječavanje radnji kao što su neovlašćeno kopiranje, umnožavanje i izvođenje segmenata autorskoga djela; to će doprinijeti boljoj saradnji sa inostranim izdavačima koji bi pokazali interesovanje za prevođenje djela savremene crnogorske književnosti.

Inplementacijom preporuka Država Crna Gora uticala bi na povećanje interesovanja inostranih izdavača za crnogorske autore i knjige, spriječila nekontrolisani rad u domenu prevođenja i objavljivanja prijevoda u Crnoj Gori, poboljšala status autora i afirmisala domete najznačajnijih poetika u crnogorskoj književnosti a time i crnogorske kulture u cjelini.

PREVEDENA DJELA CRNOGORSKE KNJIŽEVNOSTI

2015–2020.

Antologije

1. ANTOLOGIJA / koautori, coauthors Ion Deaconescu, Sreten Perović ; [prepjevaio, reworked Sreten Perović ; saradnici, contributors Čedomir Perović ... et al. ; [glavni prevodilac, main translator Dragan Vugdelić]. - Podgorica : Sekretarijat za kulturu i sport Glavnog grada Podgorice, 2019 (Podgorica : Grafo Bale). - 289 str. : fotogr. ; 25 cm

Na vrhu nasl. str.: Svjetski festival poezije = World Poetry Festival "Eminescu - Njegoš". - Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-774-02-8

2. DALLA montagna nera : scrittori e poeti montenegrini contemporanei / a cura di Pavle Goranović ; traduzione di Nada Janković, Sinan Gudžević. - Nardò (LE) : Controluce, cop. 2016. - 144 str. ; 21 cm. - (Passage / Controluce ; 109)

Prevod sa crnogorskog na italijanski jezik.

ISBN 978-88-6280-188-1

3. GORANOVIĆ, Pavle

Die schwindende Stadt : Gedichte / Pavle Goranović ; aus dem Montenegrinischen von Jelena Dabić. - Deutsche Erstausgabe. - Wien : Edition Korrespondenzen, [2019]. - 129 Seiten ; 1 Illustration. - (tradukita poezio)

Prevod djela: Grad punog mjesca. - Prevod sa crnogorskog na njemački jezik.

ISBN 9783902951373

ISBN 3902951370

4. GORSKI biseri : antologija haiku poezije u Crnoj Gori = The Mountain pearls : an anthology of the Haiku poetry in Montenegro / [priređila] Branka Vojinović Jegdić ; [prevodioci na engleski jezik Đurđa Vukelić-Rožić ...et al.]. - Bar : Nekazano, 2019 (Prijeopolje : Grafokarton). - 200 str. : ilustr. ; 21 cm

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-731-10-6

5. POPOVIĆ, Milorad

Scheidewege : Cetinjer Jahrbuch : Gedichte / Milorad Popović ; ausgewählt, aus dem Montenegrinischen übersetzt und nachgedichtet von Cornelia Marks. - 1. Auflage. - [Leipzig] : Leipziger Literaturverlag,

[2017]. - 123 Seiten : 1 Illustration ; 21 cm. - (Neue Lyrik ; Band 81) (Bibliothek Ost Südost)

Prevod djela: Raskršća : cetinjski ljetopis / Milorad Popović. - Tekst na crnogorskom i njemačkom jeziku.

ISBN 9783866602120

ISBN 386660212X

6. TRIPKOVIĆ, Dragana

Verse aus Sand : mediterraner Zyklus und andere Gedichte / Dragana Tripković ; aus dem Montenegrinischen von Cornelia Marks. - 1. Auflage. - [Leipzig] : Leipziger Literaturverlag, [2020]. - 84 Seiten. - (Neue Lyrik ; Band 92) (Bibliothek Ost Südost)

Tekst uporedo na crnogorskom i njemačkom jeziku.

ISBN 9783866602540

ISBN 3866602545

7. UNWETTER über der landschaft : eine kleine revue der neueren montenegrinischen dichtung und prosa / aufbereitung Ranko Četković ; [übersetzungsteam Ranko Četković (poesie), I. Wertyporoch ... [et al.] (alle prosa)]. - Cetinje : OKF [Otvoreni kulturni forum], 2015 ([Cetinje] : IVPE). - 127 str. ; 21 cm

Prevod sa crnogorskog na njemački jezik. - Zastupljeni autori: Sreten Asanović, Jevrem Brković, Mladen Lompar, Dragana Kršenković Brković, Milorad Popović, Aleksandar Bečanović,

Pavle Goranović, Andrej Nikolaidis, Jovanka Uljarević, Vasko Raičević, Dragana Tripković.

ISBN 978-86-85747-98-4

Drame

8. ĐURKOVIĆ, Ljubomir

Grki : (dramska trilogija) / Ljubomir Djurković ; prevedel Jurij Hudolin. - Ljubljana : KUD Apokalipsa ; Podgorica : Fokalizator, 2019. - 135 str. ; 23 cm. – (Posebne izdaje / KUD Apokalipsa ; 53)

Prevod sa crnogorskog na slovenački jezik.

ISBN 978-961-7054-18-7

9. ЦУРКОВИЌ, Љубомир

Петтиот чин [Електронски извор] : (лебедова песна во два гласа) / Љубомир Цурковиќ ; превод Иванка Апостолова Баскар. - Скопје : Македонски центар на Интернационален театарски институт - Продукција, 2019 (Скопје : Полиестердеј). - 1 ЦД ; 12 см. - (Едиција: Театар и изведувачки уметности)

Prevod djela: Peti čin / Ljubomir Đurković. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-66217-2-8

10. LIPOVINA, Božo V.

Serdarev san / Božo V. Lipovina - Bjeloš ;
[prevod na engleski Orhan Grbović]. - 2. ispravljeno
izd. - Ulcinj : Fondacija Lika, 2019 (Cetinje : IVPE).
- 136 str. : autorova slika ; 21 cm

ISBN 978-9940-738-01-3

Eseji

11. NIKOLLAIDIS, Jovan

Shqiptarët dhe unë / Jovan Nikollaidis ;
[përktheu nga origjinali malazezisht Gazmend
Çitaku]. - Prishtinë : KOHA, 2018. - 141 str. ; 22 cm.
- (Biblioteka Limes)

Prevod djela: Albanci i ja / Jovan Nikolaidis. - Prevod sa
crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-9951-685-67-2

Kratka proza

12. BRKOVIC, Branislav

A valóság legvégső változata / Branislav Brković ; [ford. Szabó Palócz Attila]. - Budapest : Napkút K., 2016 (Érd : Érdi Rózsa Ny). - 101, [2] стр. ; 21 cm

Prevod djela: Poslednja verzija stvarnosti. - Prevod sa crnogorskog na mađarski jezik.

ISBN 9789632636351

ISBN 963263635X

13. ДЖУРЫШЫЧ, Душан

Вялікі капітан : вершы і апавяданні-карацелькі для дзяцей / Душан Джуршыч ; з чарнагорскай пераклад Генадзя Аўласенкі. - Мінск : Звязда, 2016. - 29 стр. ; 22 см

Prevod djela: Veliki kapetan / Dušan Đurišić. - Prevod sa crnogorskog na bjeloruski jezik.

ISBN 978-985-575-100-8

14. ЃУРИШИЌ, Душан

Време за игра / Душан Ѓуришиќ ; [превод од црногорски Горјан Петревски]. - [1. изд.]. - Скопје : Македонска реч, 2017 (Скопје : Графоден). - 110 стр. ; 21 см. - (Библиотека Брегови)

Prevod djela: Vrijeme za igru / Dušan Đurišić. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-225-122-6

15. JOKSIMOVIĆ, Zorica

From water and stone to story and storytelling : after the motifs of Budvan legends / Zorica Joksimović ; [translated by Dragan M. Vugdelić ; book illustration Romana Pehar]. - Budva : JU Narodna biblioteka Budve : NVO Talas : Association of Literary Translators of Montenegro, 2017 (Podgorica : DPC). - 91 str. : ilustr. ; 25 cm

Prevod djela: Od vode i kamena do priče i pričanja. - Prevod sa crnogorskog na engleski jezik.

ISBN 978-9940-9780-4-4

16. KECOJEVIĆ, Angela J.

Marija i Slavuj - Putovanje po mjesecini = Marija and the Nightingale - A Moonlight Journey / napisala, written by Angela J. Kecojevic ; ilustrovala, illustrated by Natasha Hutchinson ; prevod sa engleskog, translation from English Marija Krivokapić. - 1. izd = 1st ed. - Nikšić : Nevladina Fondacija Marija Kotri, 2018 (Nikšić : Ras Press). - 133 str. : ilustr. slika autora ; 20 cm

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-9903-0-5

17. NIKOLAIDIS, Andrej

Oğul / Andrej Nikolaidis ; çeviren: Garo Kargııcı.
- 1. baskı. - İstanbul : Aylak, 2016. - 100 str. ; 22 cm

Prevod djela: Sin. - Prevod sa crnogorskog na turski jezik.

ISBN 9786054972340

ISBN 6054972340

18. NIKOLAIDIS, Andrej

Sin [Elektronskivir] / Andrej Nikolaidis ;
prevedel Nino Flisar. - 1. Elektronska izd. - El. knjiga.
- Maribor : Pivec, 2019. - (Zbirka Branje. Proza)

Prevod djela: Sin. - Prevod sa crnogorskog na slovenački jezik.

ISBN 978-961-7026-83-2

19. NIKOLAIDIS, Andrej

Sin / Andrej Nikolaidis ; prevedel Nino Flisar. - 1.
izd. - Maribor : Pivec, 2018 ([Maribor] : Dravskitisk).
- 111 str. ; 21 cm. - (Branje. Proza)

Prevod djela: Sin.- Prevod sa crnogorskog na slovenački jezik.

ISBN 978-961-6968-81-2

20. NIKOLAIDIS, Andrej

Syn / Andrej Nikolaidis ; tłumacz Marta

Dobrowolska-Kierył. – Wydawnictwo RM, 2020. –
120 str. ; 21 cm

Prevod djela: Sin. - Prevod sa crnogorskog na poljski jezik.

ISBN: 9788377735978

21. NIKOLAIDIS, Andrej

Syn, Príchod / Andrej Nikolaidis ; z čierniohorčinu
preložil Karol Chmel. - Bratislava : Slovart, 2013. -
(Svetová próza)

Prevod djela: Sin. - Prevod sa crnogorskog na slovački jezik.

ISBN 978-80-556-0699-6

22. NIKOLAIDIS, Andrej

The olcinium trilogy / Andrej Nikolaidis ; translated
from the Montenegrin by Will Firth ; foreword by
Morelle Smith. - London, United Kingdom : Istros
Books, 2019. - 310 str. : ilustr. ; 20 cm

Sadržaj: The son ; The coming ; Till kingdom come.- Prevod
djela: Tamno pokoljenje : trilogija. - Prevod sa crnogorskog na
engleski jezik.

ISBN 1912545993

ISBN 9781912545995

23. PEROVIĆ, Sreten

L'enracinement / Sreten Perovic ; traduction française par Dmytro Tchystiak,. - [Paris] : Éditions Sigillaire, DL 2017 ((impr. en Ukraine)). - 1 vol. (82 p.) ; 19 cm

Prevod sa crnogorskog na francuski jezik.

24. SEKULIĆ, Tanja

Nga ditari / Tanja Sekulic ; përktheu dhe përshtati Gazmend Çitaku. - Ulqin : Diti&Oli, 2019 (Cetinje : IVPE). - 138 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Prozë bashkëkohore)

Prevod djela: Iz dnevnika / Tanja Sekulić. - Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-9940-661-24-3

25. SPAHIĆ, Ognjen

A head full of joy / Ognjen Spahić ; translated from the Montenegrin by Will Firth. - First Dalkey Archive edition. - McLean, IL : Dalkey Archive Press, 2018. - 244 crp. ; 22 cm. - (Montenegrin literature series)

Prevod djela: Puna glava radosti. - Prevod sa crnogorskog na engleski jezik.

ISBN 9781628972733

ISBN 1628972734

26. SPAHIĆ, Ognjen

Boldogság tengere / Ognjen Spahić ; [ford. Szabó Palócz Attila]. - Budapest : Napkút K., 2017 ([Érd] : Érdi Rózsa Ny). - 288, [3] стр. ; 21 cm

Prevod djela: Puna glava radosti. - Prevod sa crnogorskog na mađarski jezik.

ISBN 9789632637440

ISBN 9632637445

27. SPAHIĆ, Ognjen

Fëmijët e Hansenit / Ognjen Spahić ; përktheu nga origjinali Janka Selimi, Milena Selimi. - Tiranë : Botimet Poeteka, [2017]. - 194 стр. ; 21 cm

Prevod djela: Hansenova djeca. - Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 9789928230034

ISBN 992823003X

28. SPAHIĆ, Ognjen

La testa piena di gioia / Ognjen Spahić ; traduzione di Ljiljana Avirović. - Pordenone : Safarà, 2017. - 287 стр. ; 21 cm

Prevod djela: Puna glava radosti. - Prevod sa crnogorskog na italijanski jezik.

ISBN 9788897561484

ISBN 8897561489

29. SPAHIĆ, Ognjen

La tête pleine de joies : nouvelles / Ognjen Spahić ; traduit du monténégrin par Alain Cappon. - Montfort-en-Chalosse : Gaïa éditions, DL 2016 ((46-Mercuès : Impr. France Quercy)). - 1 v. (297 p.) ; 22 cm

Prevod djela: Puna glava radosti. - Prevod sa crnogorskog na francuski jezik.

ISBN 9782847206753

ISBN 2847206752

30. SPAHIĆ, Ognjen

Polna glava radosti / Ognjen Spahić ; [prevod Dijana Matković, Urban Vovk]. - Novo mesto : Goga, 2017. - 311 str. ; 21 cm. - (Literarna zbirka Goga)

Prevod djela: Puna glava radosti. - Prevod sa crnogorskog na slovenski jezik.

ISBN 978-961-277-151-5

31. SPAHIĆ, Ognjen

Polna glava radosti / Ognjen Spahić ; [prevod Dijana Matković, Urban Vovk]. - 1. elektronska izd.

- El. knjiga. - Novo mesto : Založba Goga, 2017. - 1 online resource. - (Literarna zbirka Goga)

Prevod djela: Puna glava radosti. - Iskalec resnice / Dijana Matković. - Prevod sa crnogorskog na slovenski jezik.

ISBN 978-961-277-183-6

ISBN 978-961-277-184-3

32. VOJINOVIĆ, Vladimir

Tregime nga Montanari / Vladimir Vojinović ; përktheu Dimitrov Popović. - [Shkodër : Fiorentia], 2016. - 118 str. ; 21 cm

Prevod djela: Priče iz Montanara. - Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-9928-191-43-4

33. ВУЧИНИЌ, Жарко

Чудесниот свет на полвот Ѓорѓе / Жарко Вучиниќ ; илустрации Ивана Вујошевиќ ; превод од црногорски јазик Сашо Огненовски. - Битола : Перун артис, 2020. - 92 стр. : илустр. ; 21 см

Prevod djela: Čudesni svijet puha Đorđa / Žarko Vučinić. – Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-4934-02-8

34. BRKOVIĆ, Balša

Czarne boisko = : Crno igralište / Balša Brković ; przełożyła Agnieszka Schreier. - Gdańsk : Instytut Kultury Miejskiej, 2019. - 152, [8] stron ; 22 cm. - (Europejski Poeta Wolności)

Prevod djela: Crno igralište. - Uporedo crnogorski tekst i poljski prevod.

ISBN 9788366003415

ISBN 8366003418

35. BRKOVIĆ, Jevrem

Poezje / Jevrem Brković ; wybór wierszy, przekład i posłowie Grzegorz Łatuszyński. - Warszawa : Agawa, 2017. - 201 str. : slika autora ; 20 cm. - (Biblioteka Poetycka)

Prevod djela: Poezija. - Prevod sa crnogorskog na poljski jezik.

ISBN 978-83-85571-92-6

36. ĐURIŠIĆ, Dušan

Güneş kimi izler / Dušan Curişiç. - Podgorica : Karadağ edebiyat fercumanlar birliği, 2015 (Podgorica : HKS Spektar). - 83 str. : ilustr. ; 20 cm

Prevod sa crnogorskog na turski jezik.

ISBN 978-9940-589-29-5

37. ĐURIŠIĆ, Dušan

Jagode u cvatu : tanke / Dušan Đurišić ; [translated Igor Petrović ... et al.]. - Podgorica : Udruženje crnogorskih haidina, 2015 (Podgorica : HKS Spektar). - 101 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Vilin Konjic)

Na spor. nasl. str.: Strawberries in Blossom. - Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-9614-5-9

38. ĐURIŠIĆ, Dušan

Paper Dragon : a collection of haiku poems by Dusan Djuricic ; [translators Dragan Vugdelić... et all.] / Dusan Đurišić. - Morrisville : Lulu Press, cop. 2017 (Printed in USA). - 53 str. ; 23 cm

Prevod sa crnogorskog na engleski jezik.

ISBN 978-1-365-76952-8

39. ĐURIŠIĆ, Dušan

Slavuj u vrtu = Nightingale in the Garden : haiku / Dušan Đurišić ; [prevod Sanja Vučinić ... et al.]. - Podgorica : Udruženje književnih prevodilaca Crne Gore, 2017 (Podgorica : Štamparija "Ostojčić"). - 80 str. : ilustr. ; 20 cm. - (Biblioteka Rukovanja)

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-589-41-7

40. ĐURIŠIĆ, Dušan

Utočište za ptice : (tanke i haibuni) / Dušan Đurišić = A Haven for Birds : tankas and haibuns. - Podgorica : Udruženje crnogorskih haidina, 2015 (Podgorica : HKS Spektar). - 120 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Carić)

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-9614-4-2

41. GORANOVIĆ, Pavle

Great preparations : Poems / Pavle Goranović. - 1. Auflage. - Saarbrücken : JustFiction Edition, 2019. - Online-Ressource, 104 Seiten

ISBN 9786139426843

ISBN 6139426847

42. HOXHIQ, Zuvdija

Dikush thërret : tregime të zgjedhura / Zuvdija Hoxhiq. - Podgoricë : Enti i teksteve dhe i mjeteve Mësimore, 2017 (Podgoricë : Studio Mouse). -112 str. : ilustr. ; 25 cm. - (Biblioteka Savremenik)

Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-86-303-2061-3

43. MEKULI, Esad

UNË, biri yt besnik dhe - poeti = : Ja, tvoj vjerni sin i tvoj poeta / Esad Mekuli ; pikturat [...] e Gjergj Noc Martini ; përgatiti dhe zgjodhi materialin: Zuvdija Hoxhiq. - Podgoricë = Podgorica : Enti i Teksteve dhe i Mjeteve Mësimore = Zavod za udžebnike i nastavna sredstva, 2018. - 130 Seiten : Illustrationen, Porträts ; 29 cm

Tekst na crnogorskom i albanskom jeziku.

ISBN 9788630321924

ISBN 863032192X

44. NA kućnom pragu : ko je Sreten Perović / priredili Dragoljub Rašović, Čedomir Perović. - Podgorica : Fondacija “Prijateljstvo”, 2016 (Podgorica : Grafo Bale). - 287 str. : fotogr., faks. ; 22 cm. - (Biblioteka Posebna izdanja / Fondacija “Prijateljstvo”, Podgorica)

“Za 85. pjesnikov rođendan (15. februar 2017)” ---> prel. str. - Tekst na crnogorskom, engleskom i francuskom jeziku.

ISBN 978-9940-9175-8-6

45. PAVIĆ, Dobrilo

Klica iz slova = The germ from letters / Dobrilo Pavić ; prevod, translation Tihomir Cicmil. - Nikšić : Književna zajednica “Vladimir Mijušković”, 2019 (Nikšić : MINS Knežević). - 97 str. ; 21 cm

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-663-15-5

46. PAVIĆ, Dobrilo

Krivina u tami = The Curve in the Darkness / Dobrilo Pavić ; [prevod Tihomir Cicmil]. - Nikšić : Montenegro Chess, 2020 (Nikšić : Montenegro Chess). - 114 str. ; 21 cm

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-593-03-2

47. PERIČIĆ, Maržena

Prozor mog srca / Mažena Peričić = Okno mojega serca / Maržena Peričić ; prevod sa poljskog Blagoje Vujisić, Vanda J. Vujisić, Sadetin Peričić ; [fotografije iz arhiva Mažene Peričić]. - 2. dopunjeno izd. - Podgorica : Ambasada Republike Poljske, 2015 (Cetinje : IVPE). - 234 str. : ilustr. ; 22 cm

Tekst uporedo na crnogorskom i poljskom jeziku.

ISBN 978-9940-9427-0-0

48. PEROVIĆ Katić, Ljubica

Između bola i ljubavi = Pain, Love, and Somewhere in Between / Ljubica Perović Katić ; [prevod, translation Aira Tudor]. - Podgorica : A.

Nikolić, 2020 (Podgorica : Golbi print). - 135 str. : ilustr. ; 21 cm

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-755-01-0

49. PETROVIĆ Njegoš, Petar II 1813-1851

Gorski vijenac / Petar II Petrović Njegoš = The Mountain Wreath / Petar II Petrovitch Nyegosh ; [rendered into english by James W. Wiles]. - Cetinje : Štamparija Obod, 2015 (Cetinje : Obod). - 335 str. ; 17 cm. - (Edicija Vječna zublja = Edition The Everlasting Torch)*

Tekst uporedo na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-86-305-0528-7

50. PETROVIĆ Njegoš, Petar II 1813-1851

Gorski vijenac / Petar II Petrović Njegoš ; sa paralelnim prevodom Vase D. Mihailovića na engleski jezik ; priredio Vujadin Milanović = The Mountain Wreath / Petar II Petrović Njegoš ; translated into English by Vasa D. Mihailovich ; edited by Vujadin Milanović. - Beograd : "Štampar Makarije" ; Podgorica : Oktoih, 2017 (Novi Sad : Artprint). - XXXII, 203 str., [2] lista s faks. : slika autora ; 24 cm*

Uporedo crnog. original i engleski prevod. - Na nasl. str.: Second Revised Edition.

ISBN 978-86-6311-203-2

51. PETROVIĆ Njegoš, Petar II 1813-1851

Горски вијенац = The Mountain Wreath :
istoričesko sobitije pri svršetku XVII vijeka / Петар
II Петровић Његош = Petar II Petrovich Nyegosh ;
[rendered into English by James W. Wiles]. - Цетиње
: Обод, 2018 (Подгорица : Графо Гроуп). - 295 стр.
: слика аутора ; 23 см. - (Едиција Вјечна зубља =
Edition The Everlasting Torch)*

Tekst uporedo na engleski i crnogorski jezik.

ISBN 978-86-305-0534-8

52. PETROVIĆ Njegoš, Petar II 1813-1851

The Mountain Wreath of P. P. Nyegosh Prince
- Bishop of Montenegro, 1830-1851 / rendered into
english by James W. Wiles. - [Phototype ed.]. -
Cetinje : Narodni muzej Crne Gore, 2019 (Podgorica
: Lux Print). - 250 str. ; 20 cm*

Prevod djela: Gorski vijenac. - Fototipsko izd.: London : G.
Allen & Unwin, 1930. - Prevod sa crnogorskog na engleski
jezik.

ISBN 978-9940-45-006-9

53. POPOVIĆ, Dimitrov

Përtej shpresës... / Dimitrov Popoviq. - Podgoricë
: Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne
Gore = Qendra për ruajtjen dhe zhvillimin e kulturës
së pakicave e Malit të Zi, 2019 (Podgorica : 3M
Makarije). - 126 str. ; 22 cm : slika autora. - (Biblioteka

Sinteze / Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina
Crne Gore, Podgorica ; knj. 24)

Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-9940-573-28-7

54. RAONIĆ, Zoran

Tara u obzorje = Tara Beyond the Horizon :
(Panoramic View of Tara) / Zoran Raonić ; [prevod na
engleski jezik Jelena Raonić]. - Pljevlja : Z. Raonić,
2019 (Pljevlja : Digital print design). - 101 str. : ilustr.
; 20 cm

Tekst na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-9727-2-1

55. TRIPKOVIĆ, Dragana

Verse aus Sand : mediterraner Zyklus und
andere Gedichte / Dragana Tripković ; aus dem
Montenegrinischen von Cornelia Marks. - 1. Auflage.
- [Leipzig] : Leipziger Literaturverlag, [2020]. -
84 Seiten. - (Neue Lyrik ; Band 92) (Bibliothek
Ostsüdost)

Prevod djela: Stihovi od pijeska . - Teks paralelno na crnogorski
i njemački jezik.

ISBN 9783866602540

ISBN 3866602545

56. VUJOVIĆ, Sreten

Pejzaž bez prostora. 2, Poredak haosa / Sreten Vujović. - Cetinje : OKF, 2018 (Cetinje : IVPE). - 101 str. : slika autora ; 21 cm

Jezik: crnogorski, ruski, francuski, albanski, makedonski.

ISBN 978-9940-36-078-8

57. VUJOVIĆ, Zoran

Dođavola : pjevanje životu u tri glasa : od slučajnog ka namjernom, od banalnog ka znaku / Zoran Vujović ; [prevod na engleski jezik Milena Vujović, Dejan Ivanić ; fotografija Nikola Jovićević]. - Podgorica : CDNK ; Cetinje : OKF, 2020 (Cetinje : IVPE). - 70 str. : slika autora ; 24 cm

Tekst na crnogorskom i engleskom jeziku.

ISBN 978-9940-47-001-2

ISBN 978-9940-36-127-3

58. ZOGOVIQ, Radovan

Ardhësit : këngët e Ali Binakut / Radovan Zogoviq ; [redaktor Nazmi Rahmani]. - Prishtinë : Shtëpia Botuese "Faik Konica", 2016. - 74 f. : me portret ; 21 cm

Prevod djela: Došljaci - pjesme Ali Binaka / Radovan Zogović. - Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-9951-06-592-4

Romani

59. АСАНОВИЌ, Сретен,

Патник : летопис на мојот живот од Божо Живков Томовиќ / Сретен Асановиќ ; превод од црногорски јазик Димитар Башевски. - Скопје : Слово, 2018 (Скопје : Академски печат). - 130 стр. ; 20 см. - (Сто словенски романи)

Prevod djela: Putnik / Sreten Asanović. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-4656-47-0

60. БАШИЌ, Хусеин

Црнотурци : сон и запис / Хусеин Башиќ ; превод од оригиналот Љупка Христова-Башевска. - Скопје : Слово, 2020 (Скопје : Академски печат). - 220 стр. ; 22 см. - (Сто словенски романи)

Prevod djela: Crnoturci / Husein Bašić. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-4656-62-3

61. БЕЧАНОВИЋ, Александър

Аркџой. Илюзорен алманах : нај-скандалната «авантюра» на маркиз Дџо Сад / Александър

Бечанович ; прев. от черногор. Ася Тихинова-
Йованович. - София : Колибри, 2019 ([София]
: Инвестпрес). - 166 с. ; 20 см. – (Съвременна
европейска проза)

Prevod djela: Arcueil / Aleksandar Bečanović. - Prevod sa
crnogorskog na bugarski jezik.

ISBN 978-619-02-0450-3

62. BEČANOVIĆ, Aleksandar

Arcueil : almanach illusoire / Aleksandar
Bečanović ; trad. du monténégrin par Alain Cappon.
- Bordeaux : Editions Do, 2019. - 176 str.

Prevod sa crnogorskog na francuski jezik.

ISBN 9791095434139

ISBN 9789791095433

ISBN 9791095434

63. BEČANOVIĆ, Aleksandar

Arcueil : iluzorni almanah / Aleksandar Bečanović
; prevedla Polona Glavan. - 1. natis. - Ljubljana :
Sanje, 2020 (tiskano v Sloveniji). - 107 str. ; 20 cm.
(Sanje. Roman)

Prevod djela: Arcueil. - Prevod sa crnogorskog na slovenski
jezik.

ISBN 978-961-6653-22-0

64. BRKOVIĆ, Branislav

A valóság legvégső változata / Branislav Brković ; [ford. Szabó Palócz Attila]. - Budapest : Napkút K., 2016 (Érd : Érdi Rózsa Ny). - 101, [2] стр. ; 21 cm

Prevod djela: Poslednja verzija stvarnosti. - Prevod sa crnogorskog na mađarski jezik.

ISBN 9789632636351

ISBN 963263635X

65. ĐURIŠIĆ, Dušan

Дъга от детството : роман / Душан Джуришич ; от черногорски език превела Тина Манчев ; [илустрации Душанка Божович]. - Ниш : Свен, 2015 (Ниш : Свен). - 118 стр. : цртежи ; 21 cm. - (Библиотека Ръкуване / Свен, Ниш)

Prevod djela: Duga iz djetinjstva / Dušan Đurišić. - Prevod sa crnogorskog na bugarski jezik.

ISBN 978-86-7746-533-9

66. ЃУРИШИЌ, Душан

Суница на детството / Душан Ѓуришиќ ; [превод Александар Поповски, Вања Поповски]. - Скопје : Александар & Александар, 2017. - 114 стр. ; 21 cm. - (Едиција Проза за деца)

Prevod djela: Duga iz djetinjstva / Dušan Đurišić. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

67. HODŽIĆ, Zuvdija

L' anno di Gusigne / Zuvdija
Hodžić; traduttore Teresa Albano. -
Besa mucì, 2020. - 227 str. ; 21 cm. - (Collana.
Passage , 171)

Prevod djela: Gusinjska godina. - Prevod sa crnogorskog na
italijanski jezik.

ISBN 9788862803007

68. HODŽIĆ, Zuvdija

La stella di David : romanzo / Zuvdija Hodžić;
translator H. Haloper . - Controluce (Nardò) , 2016.
- 208 str. ; 21 cm

Prevod djela: Davidova zvijezda.- Prevod sa crnogorskog na
italijanski jezik.

ISBN 978-8862801836

69. HODŽIĆ, Zuvdija

La stella di David : romanzo / Zuvdija Hodžić;
traduttore Helena Haloper. -

Besa mucì, 2020. - 280 str. ; 21 cm. - (Collana:
Passage)

Prevod djela: Davidova zvijezda. - Prevod sa crnogorskog na

italijanski jezik.

ISBN 978-8836290246

70. HODŽIĆ, Zuvdija

Të gjithë njerëzit e mi : roman / Zuvdija Hodžić (Berisha) ; përktheu në gjuhën shqipe Dimitrov Popoviq. - Tiranë : Onufri, 2017. - 188 str. ; 21 cm

Prevod djela: Svi moji.- Prevod sa crnogorskog na albanski jezik.

ISBN 978-9928-226-58-7

71. HODŽIĆ, Zuvdija

Të gjithë të mitë / Zuvdija Hoxhiq (Berisha) ; [përktheu në gjuhën shqipe Dimitrov Popoviq]. - Podgoricë : Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore = Qendra për ruajtjen dhe zhvillimin e kulturës së pakicave Mali i Zi, 2017 ([Podgorica] : 3M Makarije). - 183 str. ; 22 cm. - (Biblioteka Sinteze / Centar za očuvanje i razvoj kulture manjina Crne Gore, Podgorica ; lib. 18)

Prevod djela: Svi moji / [Zuvdija Hodžić]. - Prevod djela sa crnogorskog na albanski jeziku.

ISBN 978-9940-573-20-1

72. ХОЏИЌ, Зувдија

Свездата на Давид / Зувдија Хоџиќ ; превод од црногорски Исмет Кочан ; [дизајн на корица Есин Кочан]. - Скопје : Алманах, 2016 (Скопје : Риграфика). - 253 стр. : илустр. ; 21 см. - (Едиција Белетристика)

Prevod djela: Davidova zvijezda / Zuvdija Hodžić. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-4794-11-0

73. NIKOLAIDIS, Andrej

Der Sohn : Roman / Andrej Nikolaidis. Aus dem Bosn. von Margit Jugo. - Dt. Erstausg., 1. Aufl. - Dresden ; Leipzig : Voland & Quist, 2015. - 140 S. ; 21 cm. - (Sonar ; 15)

Prevod sa crnogorskog na njemački jezik.

ISBN 9783863911126

ISBN 3863911121

74. NIKOLAIDIS, Andrej

Nel nome del figlio : romanzo / Andrej Nikolaidis ; traduzione di Sergej Roić. - Nardò : Salento Books, [2017]. - 125 str. ; 21 cm

Prevod djela: Sin. - Preved sa crnogorskog na italijanski jezik.

ISBN - 978-88-497-1121-9

75. NIKOLAIDIS, Andrej

Mađarski stavek : žaloigra / Andrej Nikolaidis ; prevedla Dijana Matković. - Ljubljana : Lud Šerpa, 2018 ([Brežice] : Primus). - 93 str. ; 19 cm. - (Zbirka Klasična šerpa ; 49)

Prevod djela: Mađarska rečenica. - Preved sa crnogorskog na slovenski jezik.

ISBN 978-961-6699-63-1

76. NIKOLAIDIS, Andrej

Till kingdom come / Andrej Nikolaidis ; translated from the Montenegrin by Will Firth. - London : Istros Books, 2015. - 125 str. ; 20 cm

Prevod sa crnogorskog na engleski jezik.

ISBN 9781908236241

ISBN 1908236248

77. NIKOLAIDIS, Andrej

Till Kingdom Come [Elektronski izvori] / Andrej Nikolaidis. - [S.I.] : Istros Books, 2015. - 1 online resource.

Prevod sa crnogorskog na engleski jezik.

ISBN 9781908236784

ISBN 1908236787

78. ПОПОВИЌ, Милорад

Карнера / Милорад Поповиќ ; превод Милан Банов. - Скопје : Готен, 2015 (Скопје : Арт и арт студио Ботев). - 363 стр. ; 17 см. - (Contemporanea)

Prevod djela: Karnera / Milorad Popović. - Prevod sa crnogorskog na makedonski jezik.

ISBN 978-608-4625-49-0

ISBN 978-88-62801-66-9

79. POPOVIĆ, Milorad

Carnera : romanzo / Milorad Popović ; traduzione di Teresa Albano. - Nardò : Besa Editrice, 2016. - 360 str. ; 21 cm. - (Controluce)

Prevod djela: Karnera. - Prevod sa crnogorskog na italijanski jezik.

ISBN 978-88-6280-166-9

80. RADUNOVIĆ, Dragan

Auschwitz Café : distopija / Dragan Radulović ; prevedel [in spremnabeseda] Bogdan Gradišnik. - Ljubljana : Forum slovanskih kultur, 2020 ([Ljubljana] : Formatisk). - 427 str. ; 22 cm. - (Stoslovanskih Romanov).

Prevod djela: Aušvic kafe. - Prevod sa crnogorskog na slovenski jezik.

ISBN 978-961-94672-6-8

Sabrana djela

81. ЧЕРНОГОРЦЫ : 8 + 11 + 1 + 9 / [составители Владимир Джуришич, Огнен Спахич, Лилиана Чукович ; переводы Андрей Базилевский ... [и др.] ; интервью Наталия Бабинцева, Вячеслав Курицын ; картинки Милка Делибашич]. - Цетинье : Национальная библиотека Черногории «Джурдже Црноевич» = Национална библиотека Црне Горе «Ђурђе Црнојевић», 2015 (Podgorica : DPS). - 407 стр. : цртежи ; 23 см.

Prevod djela: Crnogorci : 8 + 11 + 1 + 9. - Prevod sa crnogorskog na ruski jezik.

ISBN 978-86-7079-149-7

ISBN 978-86-85797-39-2!

Registar ličnih imena

A

Albano, Teresa 67, 79

Апостолова Баскар, Иванка 9

Asanović, Sreten 7, 59

Asanović, Sreten 7

Avirović, Ljiljana 28

Аўласенкі, Генадзя 13

B

Бабинцева, Наталия 81

Банов, Милан 78

Башевски, Димитар 59

Vašić, Husein 60

Базилевский, Андрей 81

Bečanović, Aleksandar 7, 62, 63

Божович, Душанка 65

Vrković, Balša 34

Vrković, Branislav 12, 64

Vrković, Jevrem 7, 35

C

Cappon, Alain 29, 62

Chmel, Karol 21

Cicmil, Tihomir 45, 46

Çitaku, Gazmend 11, 24

Ć

Ćetković, Ranko 7

Ћуковић, Љиљана 81

D

Dabić, Jelena 3

Делибашић, Милка 81

Dobrowolska-Kierył, Marta 20

Đ

Đurišić, Dušan 13, 14, 36, 37, 38, 39, 40, 65, 66

Ђуришић, Владимир 81

Đurković, Ljubomir 8, 9

F

Firth, Will 22, 25, 76

Flisar, Nino 18, 19

G

Glavan, Polona 63

Goranović, Pavle 2, 3, 7, 41

Gradišnik, Bogdan 80

Grbović, Orhan 10

Gudžević, Sinan 2

H

Haloper, Helena 68, 69

Hodžić, Zuvdija 42, 43, 67, 68, 69, 70, 71, 72

Христова-Башевска, Љупка 60

Hudolin, Jurij 8

Hutchinson, Natasha 16

I

Ivanić, Dejan 57

J

Janković Nada 2

Joksimović, Zorica 15

Jovićević, Nikola 57

K

Kargıcı, Garo 17

Кесојевић, Angela J. 16

Кочан, Есин 72

Кочан, Исмет 72

Krivokapić, Marija 16

Kršenković Brković, Dragana 7

Курицын, Вячеслав 81

L

Łatuszyński, Grzegorz 35

Lompar, Mladen 7

Lopovina, Božo V. 10

M

Манчев, Тина 65

Marks, Cornelia 5, 6, 55

Matković, Dijana 30, 31

Matković, Dijana 75

Mekuli, Esad 43

Mihailovića, Vase D. 50

Milanović, Vujadin 50

N

Nikolaidis, Andrej 7, 11, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 74, 75, 76,
77

Noc Martini, Gjergj 43

O

Огненовски, Сашо 33

P

Pavić, Dobrilo 45, 46

Peħar, Romana 15

Peričić, Maržena 47

Peričić, Sadetin 47

Perović Katić, Ljubica 48

Perović, Čedomir 1, 44

Perović, Sreten 1, 23, 44

Petrović Njegoš, Petar II 49, 50, 51, 52

Petrović, Igor 37

Петревски, Горјан 14

Popović, Dimitrov 32, 53, 70, 71

Popović, Milorad 5, 7, 78, 79

Поповски, Александар 66

Поповски, Вања 66

R

Radulović, Dragan 80

Raičević, Vasko 7

Raonić, Jelena 54

Raonić, Zoran 54

Rašović, Dragoljub 44

Roić, Sergej 74

Rahmani, Nazmi 58

S

Schreier, Agnieszka 34

Sekulić, Tanja 24

Selimi, Janka 27

Selimi, Milena 27

Smith, Morelle 22

Spahić, Ognjen 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 81

Szabó Palócz, Attila 12, 26, 64

T

Tchystiak, Dmytro 23

Тихинова-Йованович, Ася 61

Tripković, Dragana 6, 7, 55

Tudor, Aira 48

U

Uljarević, Jovanka 7

V

Vojinović Jegdić, Branka 4

Vojinović, Vladimir 32

Vovk, Urban 30, 31

Vučinić, Sanja 39

Vučinić, Žarko 33

Vugdelić, Dragan 1, 38

Vugdelić, Dragan M. 15

Vujisić, Vanda J. 47

Vujisić, Blagoje 47

Vujović, Milena 57

Vujović, Sreten 56

Vujović, Zoran 57

Vukelić-Rožić, Đurđa 4

Вујошевић, Ивана 33

W

Wiles, James W. 49, 51, 52

Z

Zogović, Radovan 58

Ž

Живков Томовић, Божо 59

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

